

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

БРЕНЗОВИЧ Катерина Степанівна
ПРИХОДЬКО Володимир Панасович
РОШКО Світлана Михайлівна

**«ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
В ЕКОНОМІЦІ»**

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

(для студентів денної та заочної форм навчання
освітнього ступеня бакалавра спеціальності
292 Міжнародні економічні відносини)

Ужгород – 2023

Основи наукових досліджень в економіці: Методичні вказівки до самостійної роботи для студентів 1-го курсу денної та заочної форм навчання спеціальності 292 “міжнародні економічні відносини” факультету міжнародних економічних відносин ДВНЗ «УжНУ».

Укладачі:

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин ДВНЗ «УжНУ» **Брензович Катерина Степанівна**

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин ДВНЗ «УжНУ» **Приходько Володимир Панасович**

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин ДВНЗ «УжНУ» **Рошко Світлана Михайлівна**

Рецензенти:

доктор політичних наук, професор, декан факультету міжнародних економічних відносин ДВНЗ «УжНУ» **Палінчак Микола Михайлович**

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин ДВНЗ «УжНУ» **Шинкар Віктор Андрійович**

Методичні вказівки включають тематику самостійної роботи студентів із навчальної дисципліни «Основи наукових досліджень в економіці», тематику індивідуальних завдань (есе, рефератів), тестові завдання до основних тем курсу, варіанти та методичні вказівки по виконанню семестрової контрольної роботи, рекомендовану літературу. Навчально-методичний посібник може використовуватися при підготовці здобувачів освіти до практичних занять з курсу, написання модульного контролю. Призначено для студентів зі спеціальності Міжнародні економічні відносини, галузі знань Міжнародні відносини.

Методичні вказівки до самостійної роботи розглянуто та затверджено на засіданні кафедри міжнародних економічних відносин факультету міжнародних економічних відносин ДВНЗ «УжНУ», *протокол № 9 від 15 травня 2023 року.*

Схвалено методичною комісією факультету міжнародних економічних відносин ДВНЗ «УжНУ», *протокол № 9 від 23 травня 2023 року.*

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради факультету міжнародних економічних відносин ДВНЗ «УжНУ», *протокол № 8 від 29 травня 2023 року.*

ЗМІСТ

1. Передмова.....	4
2. Основи наукових досліджень в економіці як навчальна дисципліна у структурі підготовки фахівців з міжнародних економічних відносин.....	6
3. Загальні аспекти організації самостійної роботи здобувачів освіти.....	10
4. Завдання для самостійної роботи за змістовими модулями.....	12
5. Тематика та методика підготовки есе (рефератів).....	65
6. Тестові завдання до основних тем курсу.....	69
7. Варіанти та методичні вказівки по виконанню контрольної роботи студентами.....	90
8. Рекомендована література.....	94

1. ПЕРЕДМОВА

Основне завдання вищої освіти полягає у підготовці конкурентоспроможного фахівця, здатного до саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності, самостійно поповнювати свої знання та застосовувати їх у практичній діяльності. Бакалавр міжнародних економічних відносин повинен розуміти розвиток світової економіки та місце у ній національної економіки, володіти навичками, необхідними для розв'язання складних спеціалізованих задач та практичних проблем у сфері міжнародних відносин у цілому та міжнародних економічних, зокрема, а також у процесі навчання, що передбачає застосування новітніх теорій та методів при здійсненні комплексних досліджень світогосподарських зв'язків, характеризується комплексністю та невизначеністю умов. Це зумовлює комплексний, системний підхід до засвоєння змісту навчальної дисципліни, що включає й опрацювання тем для самостійного вивчення студентами.

Самостійна робота здобувачів є складовою освітнього процесу й передбачає інтеграцію різних видів навчальної діяльності, яка здійснюється під час аудиторних, позааудиторних занять, без участі викладача, так і під його безпосереднім керівництвом, сприяє активізації засвоєння студентами ключових понять, основних положень дисципліни.

Завдання та методичні вказівки до виконання самостійної роботи розроблено відповідно до робочої програми навчальної дисципліни «Основи наукових досліджень в економіці» і рекомендовано для студентів денної та заочної форм навчання зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини». З позицій компетентнісного підходу підготовки здобувачів освіти саме самостійна робота розглядається як вмотивована діяльність, що сприяє поступовому переходу від навчання до професійної діяльності, формуванню здатності до самоосвіти, розвитку морально-етичних якостей особистості, необхідних у майбутній професійній діяльності.

Самостійна й науково-пошукова робота студента вимагає дотримання норм академічної доброчесності – сукупності етичних принципів та визначених

законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

У Законі України «Про освіту» (Розділ V, стаття 42) чітко визначено, що дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

2. ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ЕКОНОМІЦІ ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА У СТРУКТУРІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Навчальна дисципліна «Основи наукових досліджень в економіці» є обов'язковим (нормативним) компонентом Освітньо-професійної програми підготовки фахівців за освітнім ступенем бакалавра спеціальності 292 міжнародні економічні відносини галузі знань 29 міжнародні відносини.

Сьогодні висуває нові вимоги до вищої освіти, до наукової компетентності фахівців. Глибоке усвідомлення інноваційних явищ і вміння їх розв'язувати за допомогою неординарних методів неможливе без оволодіння науковим апаратом і логікою наукового процесу, вміння аналізувати й прогнозувати його подальший розвиток. Постала нагальна потреба оновлення навчального процесу вищої школи у зв'язку із його орієнтацією на модель майбутньої професійної діяльності студентів в умовах упровадження ефективних технологій організацій навчально-виховного процесу. Це сприятиме формуванню особистості з творчим мисленням, здатної самостійно виконувати різні види наукових робіт.

Науково-дослідна діяльність у вищій школі становить систему, яка передбачає формування у студентів умінь аналізувати науково-професійну літературу, висвітлювати результати науково-теоретичних і дослідницьких пошуків у курсовій та дипломній роботах тощо.

Курс «Основи наукових досліджень в економіці» у системі дисциплін, що викладаються на факультеті міжнародних економічних відносин, розкриває роль науки в сучасному суспільному розвитку та формує у студентів методологічну та методичну основу для самостійного здійснення наукових розвідок, розвиває навички аналітичного мислення, аналізу та узагальнення складних економічних явищ і процесів. Головна увага при викладанні навчальної дисципліни звертається на основні засади існування та розвитку науки, її роль у сучасному житті людства. Важливе місце у структурі курсу займають питання методології і методів наукових досліджень в економіці,

організації науково-дослідних робіт, методиці роботи з літературними та документальними джерелами.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Основи наукових досліджень в економіці» є підготовка та залучення студентів до здійснення науково-дослідницької діяльності, ознайомлення їх зі стратегією та тактикою проведення економічних досліджень, надання їм певних знань щодо методології, методики й інструментарію дослідження та підготовки ними публікації, кваліфікаційних робіт. Навчитись застосовувати в дослідженнях методи аналізу інформаційних джерел та організації наукової праці.

Завдання курсу: сформувані та розширити у студентів спектр знань у сфері методології досліджень, дати їм необхідні знання та практичні навички в справі економічних досліджень, сприяти творчому розумінню необхідності розробки економічних проблем, застосуванню методів облікових і фінансових досліджень. Це сприятиме розвитку професійних умінь з формулювання та презентації результатів проведених досліджень.

Предметом вивчення дисципліни «Основи наукових досліджень в економіці» є система науково-дослідних і навчально-дослідних праць, виконаних у стінах вищої школи, з урахуванням різноманітних видів виконуваних робіт – від курсової роботи до кандидатської дисертації, підготовки наукових статей, відповідно до сучасного рівня розвитку економічної науки, а також з урахуванням можливостей комп'ютерної обробки наукової інформації.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких **компетентностей:**

ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері міжнародних відносин у цілому та міжнародних економічних, зокрема, а також у процесі навчання, що передбачає застосування новітніх теорій та методів при здійсненні комплексних досліджень світогосподарських зв'язків, характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

ЗК1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

ЗК2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК3. Здатність навчатися та бути сучасно навченим.

ЗК4. Здатність планувати та управляти часом.

ЗК5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК7. Навички використання інформаційних та комунікаційних технологій.

ЗК8. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК9. Уміння бути критичним та самокритичним.

ЗК11. Здатність працювати в команді.

СК6. Здатність аналізувати міжнародні ринки товарів і послуг, інструменти та принципи регулювання міжнародної торгівлі.

СК9. Здатність до діагностики стану досліджень міжнародних економічних відносин та світового господарства у міждисциплінарному поєднанні із політичними, юридичними, природничими науками.

СК11. Здатність проводити дослідження економічних явищ та процесів у міжнародній сфері з урахуванням причинно-наслідкових та просторово-часових зв'язків.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

- поняття та порядок здійснення наукового дослідження в економіці;
- порядок вибору і формулювання проблеми і теми наукового дослідження;
- поняття науки і наукової діяльності;

- вміння віднайти інформацію та відбір матеріалу;
- формулювання плану наукового дослідження.

вміти:

- володіти методами та прийомами економічних наукових досліджень;
- володіти формами та принципами організації науково-дослідної роботи студентів;
- аналізувати актуальні проблеми розвитку економічної науки та критерії вибору напрямку наукового дослідження;
- застосовувати набуті знання для подальшої наукової діяльності, вивчення інших дисциплін.

Самостійна робота з навчальної дисципліни «Основи наукових досліджень в економіці» передбачає засвоєння студентами в повному обсязі навчальної програми та формуванню у них самостійності як важливої професійної якості, вміння систематизувати, планувати та контролювати власну діяльність, розвиває креативне мислення, позитивну мотивацію до пошуку знань. Зміст самостійної роботи студента визначається робочою програмою навчальної дисципліни, відповідним методичним матеріалом, завданнями та вказівками викладача.

Вивчення здобувачами освіти курсу відбувається шляхом послідовного, системного і ґрунтовного опрацювання змістових модулів.

3. ЗАГАЛЬНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Відповідно до Положення про організацію освітнього процесу в Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет» самостійна робота студента включає опрацювання навчального матеріалу, виконання науково-дослідних завдань, самостійну роботу.

Організація самостійної роботи з навчальної дисципліни «Основи наукових досліджень в економіці» умовно розділяється на три етапи: планування навчальної роботи та її методична підготовка; здійснення цієї роботи та її супровід; контроль, аналіз результатів. Інформативну основу складають силабус, навчальні посібники, конспекти лекцій, зміст практичних занять, перелік рекомендованих літературних джерел.

Самостійна робота студентів передбачає опрацювання довідкової, навчально-методичної, наукової літератури; підготовку до практичних занять; виконання навчальних завдань і тестового контролю; виконання індивідуальних завдань (написання есе, рефератів); виконання семестрової контрольної роботи; підготовку до підсумкового контролю.

У процесі роботи з джерелами інформації бакалавр повинен ознайомитися з їх змістом, аналізувати прочитане, формулювати висновки, виокремлювати незрозумілі положення, факти з метою їх подальшого з'ясування на лекційному чи практичному занятті. Серед видів записів: складання плану; виписування цитат; формулювання висновків, складання тез, конспекту; написання наукової доповіді; систематизація наукових підходів; складання схем, таблиць; формулювання власної позиції з окремої проблеми; формування термінологічного словника.

Важливим етапом навчальної діяльності є написання наукової доповіді (есе, реферату). Тематика пропонується викладачем у відповідності до тем практичних занять. Мета її полягає в засвоєнні студентами основних аспектів проблемного питання, проведення дискусії. У доповіді на основі контент-

аналізу, аналізу, синтезу та узагальнення інформації порівнюються різні погляди науковців, визначається власна позиція студента з означеного питання.

Доповідь повинна бути оформлена належним чином. На титульному аркуші студент повинен зазначити назву закладу вищої освіти, кафедру, назву теми, прізвище, ініціали. Місце та рік написання доповіді. Перед опрацюванням навчального матеріалу здобувач освіти повинен скласти план, який розкриває зміст проблемного питання. У вступі чітко визначається актуальність теми у контексті вивчення курсу, стан її вивчення у науковому колі; основна частина репрезентує зміст вивчення теми з посиланням на літературні джерела; висновки, список використаних джерел. Посилання оформляються у квадратних дужках із зазначенням сторінки. Інформацію слід викладати науково, стисло, послідовно.

Самостійна робота студентів з навчальної дисципліни «Основи наукових досліджень в економіці» сприяє формуванню таких вмінь, як:

- визначення проблеми та її формулювання;
- збирання даних, їх систематизація;
- аналіз матеріалу, формулювання висновків;
- з'ясування можливостей щодо використання одержаних результатів.

Основним принципом, на якому базується самостійна робота здобувачів освіти є професійна спрямованість, у результаті якого відбувається засвоєння кола компетенцій майбутньої професійної діяльності. Навчальний матеріал дисципліни, передбачений у процесі самостійної роботи, виноситься на семестровий контроль разом з навчальним матеріалом, що вивчався при проведенні аудиторних навчальних занять.

У методичних вказівках міститься перелік питань для самостійного опрацювання матеріалу, рекомендована література для їх підготовки, вимоги до виконання індивідуальних завдань у вигляді есе, рефератів, тестові завдання до основних тем курсу, окремі завдання до тем, підсумкова контрольна робота, рекомендована основна та додаткова література до вивчення курсу.

4. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗА ЗМІСТОВИМИ МОДУЛЯМИ

Змістовий модуль 1

Теоретичні основи та організація науково-дослідної роботи в Україні

ТЕМА 1. *Роль і завдання науки в умовах ринкової економіки. Наука і наукове дослідження*

Питання для самостійного вивчення:

- 1.1. Роль і місце науки в соціально-економічному розвитку суспільства. Основні етапи розвитку науки.
- 1.2. Наукові революції та їх роль у розвитку науки.
- 1.3. Поняття про науку, її сутність, мета, основні функції.
- 1.4. Структура науки як системи знань. Класифікація наук.
- 1.5. Наукове дослідження. Об'єкт, мета та етапи наукового дослідження.
- 1.6. Теоретична основа наукових досліджень (наукова ідея, гіпотеза, закон, теорія).

При вивченні першого питання і другого питання слід звернути увагу, що історія народження і розвитку науки налічує багато тисяч років. Виникнення науки в Європі сягає 6-5 ст. до н.е. Перші елементи науки з'явилися ще у стародавньому світі. Одним із ареалів їх виникнення була Давня Греція. Перші наукові знання мали суто практичний характер. Предметом вивчення науки античного світу була вся природа у цілому. Антична наука ще не поділялася на окремі відокремлені галузі і мала риси натурфілософії.

У 5 ст. до н.е. з натурфілософської системи античної науки у самостійну галузь пізнання починає відокремлюватися математика, яка розподілилася на арифметику і геометрію. У науково-філософській системі Арістотеля намітився поділ науки на фізику і метафізику (філософську онтологію). Далі усередині цієї системи починають відмежовуватися як самостійні наукові дисципліни логіка і психологія, зоологія і ботаніка, мінералогія і географія, естетика, етика і

політика. Отже починається процес диференціації науки і формування самостійних за своїм предметом і методами окремих галузей знань.

З другої половини 15 ст., в епоху Відродження, починається період значного розвитку природознавства як науки, початок якого характеризується накопиченням великого фактичного матеріалу про природу. У цей час в університетах починається викладання математики, фізики, хімії.

Проте, у своїх сучасних формах наука почала складатися у 17-18 ст. Саме у цей період були зроблені видатні відкриття у фізиці, хімії, механіці, математиці, біології, астрономії, геології. У 20 ст. розвиток науки у всьому світі характеризується надзвичайно високими темпами. Почали розвиватися молекулярна біологія, генетика, фізична хімія, кібернетика, біокібернетика, біомеханіка та ін.. Об'єкт природи або явище почали вивчатися у комплексі взаємопов'язаних наук. Наука перетворилася у безпосередню продуктивну силу суспільства, на галузь суспільного виробництва, яка добуває необхідну для суспільства нову інформацію, що означало початок епохи науково-технічної революції.

У науковому співтоваристві розрізняють три наукові напрями:

- 1) класичний (16 ст.);
- 2) неокласичний (індустріальне суспільство – 17 ст.);
- 3) постнеокласичний (постіндустріальне суспільство 19 ст. та друга половина 20 ст.).

20 ст. ввійшло в історію як століття раціоналізму. Наукові досягнення були спрямовані на захист інтересів людини в природі та суспільстві. В індустріальному суспільстві відбувається концентрація виробництва і населення, урбанізація, економічне зростання відбувається на основі нових технологій, переважає виробництво послуг, інформації. Звідси і друга назва постіндустріального суспільства – інформаційне, характерною ознакою якого є знання та інформаційні технології.

Постнеокласична наука передбачає мережу взаємозв'язків, у яку входить людина. Значимість сучасної науки характеризується усвідомленням місця і

ролі людини в системі «людина – природа-суспільство». Усвідомлення людиною незнання в будь-якій галузі буття зумовлює необхідність здобуття та трансформації нових знань про нескінченну загальну гармонію з природою.

Кінець ХІХ ст. – початок ХХ ст. – відкрито електрон, закладено основи квантової механіки (Планк). У ХХ ст. розвиток науки у всьому світі характеризується високими темпами. Розвивається молекулярна біологія, генетика, хімічна фізика, кібернетика, біокібернетика та інші галузі.

Історія розвитку науки охоплює чотири наукові революції (подати загальну характеристику кожної з них).

При вивченні третього-шостого питання теми засвоїти всі зазначені у питаннях поняття, класифікації і терміни.

Наука – це особлива форма людської діяльності, яка склалася історично і має своїм результатом цілеспрямовано відібрані факти, гіпотези, теорії, закони і методи дослідження.

Поняття «наука» має декілька основних значень.

По-перше, під наукою розуміється сфера людської діяльності, яка направлена на вироблення та систематизування нових знань про природу, суспільство, мислення та пізнання навколишнього світу.

По-друге, значення «наука» виступає як результат цієї діяльності — система отриманих наукових знань.

По-третє, наука розуміється як одна з форм суспільної свідомості, соціальний інститут. В останньому значенні, вона являє собою систему взаємозв'язків між науковими організаціями та членами наукової спільноти, а також включає системи наукової інформації, норма та цінностей науки.

Безпосереднім **завданням науки** є опис, пояснення і прогнозування процесів та явищ дійсності на основі законів, що нею відкриваються.

Предметом науки є пов'язані між собою форми руху матерії або особливості відображення їх і свідомості.

Наукові знання мають систематизований характер, вони створюють нові поняття, закони і теорії. Науковими слід вважати будь-які дослідження, які припускають перевірку.

Однією з основних особливостей науки є доведеність істинності наукових знань. Саме ця особливість і визначає **головну мету науки** – отримання нових знань і використання їх у практичному освоєнні світу. Метою науки також є наукове пояснення явищ, які будь-коли були зафіксовані людиною, та наукове передбачення з метою перетворення реальної дійсності в інтересах людства.

Функція науки – виробництво і використання, систематизованих, об'єктивних знань про дійсність. Тобто пізнання об'єктивного світу, щоб його вивчати з метою можливого вдосконалення.

Вона включає в себе ряд конкретних функцій:

- **пізнавальну** – задоволення потреб людей у пізнанні законів природи і суспільства;
- **культурно-виховну** – розвиток культури, гуманізація виховання та формування нової людини;
- **практична** – удосконалення виробництва і системи суспільних відносин, тобто безпосередньої виробничої сили матеріального виробництва.

Класифікація наук:

1) за характером спрямованості та безпосереднім відношенням до суспільної практики:

- фундаментальні науки;
- прикладні науки.

Мета фундаментальних наук – пізнання матеріальних основ і об'єктивних законів руху та розвитку природи, суспільства і мислення безвідносно до можливого практичного використання. Завданням прикладних наук є розробка на базі досягнень фундаментальних наук практичних проблем, пов'язаних з активною цілеспрямованою діяльністю людей.

2) за формами існування матерії і комплексом знань про них:

- природничі та технічні науки (фізика, хімія, біологія);

- суспільні науки (економіка, філологія, історія);
- науки про мислення (філософія, логіка, психологія).

Формою розвитку науки є **наукові дослідження** – вивчення явищ і процесів, аналіз впливу на них різних факторів, а також вивчення взаємодії між явищами з метою отримання переконливо доведених і корисних для науки і практики рішень з максимальним ефектом.

Наукові дослідження спрямовані на дослідження явищ, що ще не мають наукового підтвердження та обґрунтування, для їх практичного застосування та більш ефективного використання.

Мета наукового дослідження – визначення конкретного об'єкта і всебічне, достовірне вивчення його структури, характеристик на основі принципів і методів пізнання, а також отримання корисних для діяльності людей результатів, впровадження їх у практичну діяльність.

Об'єкт дослідження – це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію. Предмет дослідження міститься у межах об'єкта.

Об'єктом (предметом) наукового дослідження може бути предмет матеріального світу (підприємство), явище (технологічні процеси на підприємстві), якості (виробничі спроможності підприємства), а також зв'язок між явищами та якостями. Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті виділяється та його частина, яка є предметом дослідження. Саме на нього спрямована основна увага студента, адже предмет дослідження і визначає тему наукової роботи. Наприклад:

Тема дослідження – Іноземні інвестиції в економіці України.

Об'єкт: механізм регулювання та шляхи залучення іноземних інвестицій.

Предмет: іноземні інвестиції та їхня роль в економіці.

Наукове дослідження поділяється на етапи:

- емпіричний;
- теоретичний.

Емпіричний етап наукового дослідження пов'язаний із отриманням та первісною обробкою матеріалу, процесом накопичення фактів, описом мовою науки, класифікацією за різними критеріями та виявлення залежності між ними.

Теоретичний етап дослідження пов'язаний із глибоким аналізом наукового фактажу, перевіреного та зафіксованого мовою науки, проникненням у суть явищ, обранням принципу дії та рекомендацій щодо практичного впливу на ці явища.

Тобто наукове дослідження рухається від фактів до теорії, а від теорії до практики, що її перевіряє.

Процес наукового дослідження включає певні стадії та характерні форми, у яких існує та розвивається наукове знання, зокрема, отримання, опис фактів та постановка наукових проблем, висунення гіпотези, нові ідеї, положення, формулювання теорії та органічне включення в неї доказових положень.

Наукова ідея – це така форма думки, яка являє собою нове пояснення явищ. Вона базується на знаннях, які вже наявні і розкриває раніше не помічені закономірності. Розвиток науки завжди відбувається таким чином, що в ній з'являються ідеї, які не мають пояснення з точки зору існуючих теорій. Ідея органічно пов'язана з принципом і законом.

Важлива форма знань — **принципи** (постулати), **аксіоми**. Під принципом розуміють вихідні положення якої-небудь галузі науки. Вони є початковою формою систематизації знань.

Принцип (лат. – начало, основа) – це головне, вихідне положення наукової теорії; те, що становить основу певної сукупності знань. Принципи – це абстрактні визначення ідей, що виникли в результаті суб'єктивного досвіду людей. Принцип є основним елементом у структурі теорії і визначає її зміст. Він утворює верхній рівень теорії. Ідеї і принципи створюють **закони науки**, що відбивають суттєві, стійкі та постійно повторювані об'єктивні внутрішні зв'язки між явищами, предметами елементами, якостями та мають об'єктивний характер, наприклад: принцип цілісності, принцип всебічності, принцип

динамічності тощо. Принцип і закони, що його розкривають – це сутність наукової теорії.

Важливим елементом висловлення наукових знань є поняття. **Поняття** – це думка, що узагальнює та виокремлює предмети, явища за певними ознаками, відображає суттєві їх якості. Поняття – форма мислення, що забезпечує пізнання сутності явищ, процесів, узагальнення їх ознак. Головний принцип теорії об'єднує основні поняття, судження і закони у цілісність, ядро якої складають фундаментальні закони.

Фундаментальний закон – це закон, що виражає зв'язки між основними, вихідними поняттями. Істинність фундаментальних законів підтверджується практикою.

Гіпотези – це науково обґрунтовані припущення, які висуваються для пояснення якого-небудь процесу, що після перевірки можуть виявитися істинними або неправильними. Гіпотеза виступає часто як першопочаткове формулювання, черговий варіант законів, що відкриваються. Без гіпотези неможливо приступити до дослідження, оскільки невідомо з якою метою їх необхідно проводити, що і як спостерігати. Необхідність кожного дослідження має бути теоретично обґрунтована, а аналіз експериментального матеріалу має або ствердити гіпотезу, або внести до неї корективи. Гіпотеза у процесі дослідження уточнюється, часто змінюється залежно від отриманих результатів. Гіпотеза у процесі дослідження проходить 3 стадії свого розвитку:

- 1) накопичення фактичного матеріалу і припущення на його підставі;
- 2) формування гіпотези, тобто виведення із припущення наслідків;
- 3) перевірка на практиці та уточнення на підставі перевірки.

Якщо гіпотезу доведено, то вона стає науковою теорією. Таким чином, **наукова теорія** – це система суттєвих ідей, підходів та логічних принципів, за допомогою яких узагальнюється досвід, отримуються достовірні знання, відображається закономірний розвиток природи, суспільства.

Рекомендована література: [основна 1-10].

ТЕМА 2. Організація наукової діяльності в Україні

Питання для самостійного вивчення:

- 2.1. Наукова діяльність і глобалізація науки.
- 2.2. Організація науки та наукових досліджень в Україні.
- 2.3. Склад і підготовка наукових кадрів.
- 2.4. Законодавчо-нормативне регулювання науки в Україні.

При опрацюванні теми слід звернути увагу на: **Наукова діяльність** – це інтелектуальна творча діяльність, яка спрямована на одержання і використання нових знань через соціальні інститути (за КВЕД). Її формами є:

- фундаментальна (теоретична) наука;
- прикладна наука;
- наукознавство.

Поділ наук на фундаментальні та прикладні є досить умовним. Це пояснюється тим, що фундаментальні науки є більш віддаленими від застосування їх результатів на практиці, оскільки вони займаються пошуком і відкриттям нових закономірностей, законів (наприклад, економічна теорія). Прикладні науки більше пов'язані з практикою, особливо виробництвом, оскільки їх метою є розробка способів впровадження висновків фундаментальної науки (наприклад, облік, аналіз і аудит).

Дедалі зростаючі витрати на наукові дослідження, перетворення науки у безпосередньо виробничу діяльність викликали підвищений інтерес до вивчення самої науки, що зумовило формування нової науки – наукознавства, науки про науку.

Наукознавство – це комплекс наукових дисциплін, що узагальнюють і досліджують закономірності функціонування науки. Його роль зростає в результаті глобалізації науки.

В умовах світових процесів глобалізації економіки, культури, стилю життя наукові надбання та наукові дослідження також стають глобальними. Зокрема, це проявляється в тому, що наука дедалі більше стає інтернаціональною. Це пов'язано з тим, що сучасні наукові проблеми можуть бути розв'язані

переважно колективними зусиллями, на стику фахових досліджень. Особливої ваги набувають інтеграційні зв'язки між науковцями з різних країн, за яких втрачає сенс національна належність вченого. Головними стають такі його риси, як науковий та творчий потенціал, комунікабельність і мобільність.

Глобалізація – процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації. У ширшому розумінні – перетворення певного явища на планетарне, таке, що стосується всієї Землі.

Інтеграція – процес об'єднання політичних, економічних, державних і громадських структур у рамках регіону, країни, світу.

Уніфікація – найпоширеніший метод стандартизації, приведення об'єктів однакового функціонального призначення до єдиної форми або системи.

Україна приймає активну участь в світових інтеграційних процесах в галузі науки.

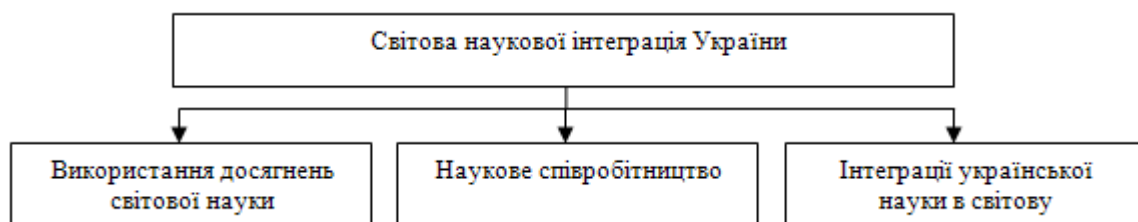


Рис. 2.1. Напрямки світової наукової інтеграції України

Наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. для науки властиві такі особливості:

- **Диференціація і інтеграція науки** - Диференціація науки є об'єктивною, оскільки через кожних 5-10 років подвоюються наукові дисципліни. Диференціація знань обумовлена практично невичерпним об'єктом пізнання, потребами практики і розвитку самої науки. Також об'єктивна інтеграція науки, що відображає взаємозв'язок і взаємообумовленість наукових знань, посилене проникнення одних наук в інші. Диференціація і інтеграція науки чітко простежується на процесі переходу сучасної науки від предметної до проблемної орієнтації при вирішенні великих комплексних теоретичних і практичних питань. З одного боку, проходить процес диференціації наук (виділення нових наук), а з іншого - їх інтеграція, що дозволяє комплексно вирішувати

проблеми. Так, проблема охорони природи розв'язується об'єднаними зусиллями технічних наук, біології, наук про Землю, медицини, економіки, менеджменту, математики та інших.

- ***Прискорений розвиток природознавчих наук.*** Природознавчі науки, вивчаючи базові структури природи, закономірності їх взаємодії та управління, є фундаментом науки в цілому і повинні розвиватися випереджаючими темпами. Тільки на основі випереджаючих фундаментальних досліджень і винаходів у природознавстві прикладні науки і техніка зможуть успішно вирішувати проблеми, які виникають у зв'язку з розвитком прогресу виробництва. Як приклад може бути клонування живих організмів вищого класу.

- ***Математизація наук.*** Математика є мозком науки і душею техніки. Математизація науки сприяє використанню ПЕОМ, посиленню зв'язку між наукою, технікою і виробництвом. Математика підвищує вимоги до корисності поставлених завдань, підвищує рівень узагальнень, ефективності пояснюючих і прогнозованих функцій науки.

- ***Посилення зв'язку науки, техніки і виробництва.*** На сучасному етапі наука є продуктивною силою суспільства, що проявляється в глибоких змінах у взаємозв'язках науки і виробництва. Слід відмітити, що нові види виробництва і технологічні процеси спочатку зароджуються в надрах науки, науково-дослідних інститутах. Розвиток атомної енергетики, отримання надтвердих матеріалів, роботизація, створення штучного інтелекту - все це ілюструє наведене вище. Йде процес зменшення терміну між науковим відкриттям і впровадженням його у виробництво.

Організація наукової діяльності в Україні складається з наступних установ:

- 1) **Міністерство освіти і науки України** – займається організацією, координацією та фінансуванням науки в Україні. Разом з науковими

установами визначає напрям розвитку наукових досліджень та використання їх у народному господарстві.

2) **Національна академія наук України** – вища наукова організація України, яка організує і здійснює фундаментальні та прикладні дослідження з найважливіших проблем природничих, технічних і гуманітарних наук, а також координує здійснення фундаментальних досліджень в наукових установах та організаціях незалежно від форм власності. НАН складається із відділень відповідних галузей науки, які об'єднуються у науково-дослідні інститути (НДІ). Зокрема відділення суспільних наук включає економічні науки (НДІ економіки). Крім галузевих виділяють територіальні відділення (Донецьке, Західне, Південне, Київське та ін.) і територіальні філіали. НАН разом з галузевими академіями виконує замовлення органів державної влади стосовно розроблення засад державної наукової і науково-технічної політики, проведення наукової експертизи проектів державних рішень і програм.

3) **Державні галузеві академії наук** – державні спеціалізовані наукові установи, що координують, організують і проводять дослідження у відповідних галузях науки і техніки. До них належать Українська академія аграрних наук, Академія медичних наук України, Академія педагогічних наук України, Академія правових наук України, Академія мистецтв України. Аналогічно до НАН вони складаються з НДІ різного профілю відповідно до галузі науки.

4) **Громадські спеціалізовані академії** – наукові установи, що об'єднують учених на громадських засадах за профілем їх наукової діяльності. До них, зокрема, належать Українська міжнародна академія оригінальних ідей, Академія інженерних наук, Українська технологічна академія.

5) **Відомчі галузеві академії** – галузеві НДІ, підпорядковані міністерствам і відомствам. Наприклад, Міністерству економіки та європейської інтеграції підвідомчий НДІ економіки, Міністерству фінансів України – НДІ фінансів, Держкомстату України – НДІ статистики.

6) **Наукові товариства** – громадські спеціалізовані організації;

7) **Вищі навчальні заклади** – університети, академії, інститути, що мають спеціальні підрозділи, які займаються науково-дослідною роботою за рахунок бюджетних та госпрозрахункових коштів. Дослідження виконуються науковими та науково-педагогічними працівниками, докторантами, аспірантами, студентами із залученням учених. Тематика досліджень формується з профілем вузу, його факультетів та кафедр.

Законодавчо-нормативне регулювання науки в Україні складається як із законодавчих, так і підзаконних актів, а також включає внутрішні нормативні документи суб'єктів наукової діяльності:

Конституція України, прийнята на V сесії ВРУ 28.06.96 р. В ній визначено, що кожен має право на освіту (ст.53); громадянам гарантується свобода наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності; держава сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством (ст.54).

Закон України «Про вищу освіту» в останній чинній редакції. В ньому розкриваються засади підготовки наукових та науково-педагогічних працівників, зокрема, в аспірантурі, асистентурі-стажуванні та докторантурі; наукової та науково-технічної діяльності у вузі.

Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність» від 13.12.91 р. № 1977-ХІІ визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку науково-технічної сфери, створює умови для наукової і науково-технічної діяльності, забезпечення потреб суспільства і держави у технологічному розвитку.

Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV визначає правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлює форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямований на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом.

Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 01.06.2000 р. № 1775-III визначає, що ліцензуванню підлягає професійна діяльність у сфері надання соціальних послуг.

Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів, регламентує діяльність у галузі підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів і є обов'язковим для всіх вищих навчальних закладів та наукових установ України незалежно від їх підпорядкованості та форми власності.

Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань, визначає порядок присудження наукових ступенів доктора і кандидата наук та присвоєння вчених звань професора, доцента і старшого наукового співробітника.

Статутні документи науково-освітніх установ, зокрема, ВНЗ. В них детально регламентується діяльність цих установ в галузі науки: її тематика, організація, фінансування, координація наукових досліджень з іншими суб'єктами науки в Україні і за кордоном тощо.

Рекомендована література: [основна 1-10, інтернет-ресурси 1, 2].

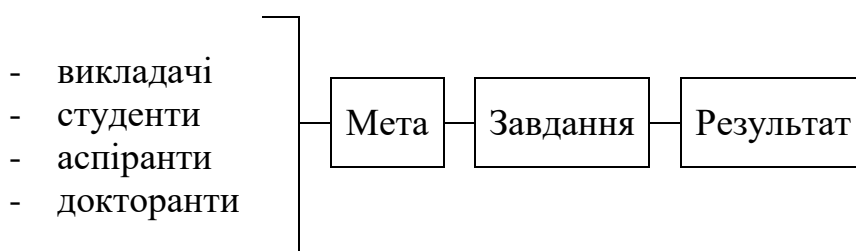
ТЕМА 3. Організація науково-дослідної роботи у вищому навчальному закладі

Питання для самостійного вивчення:

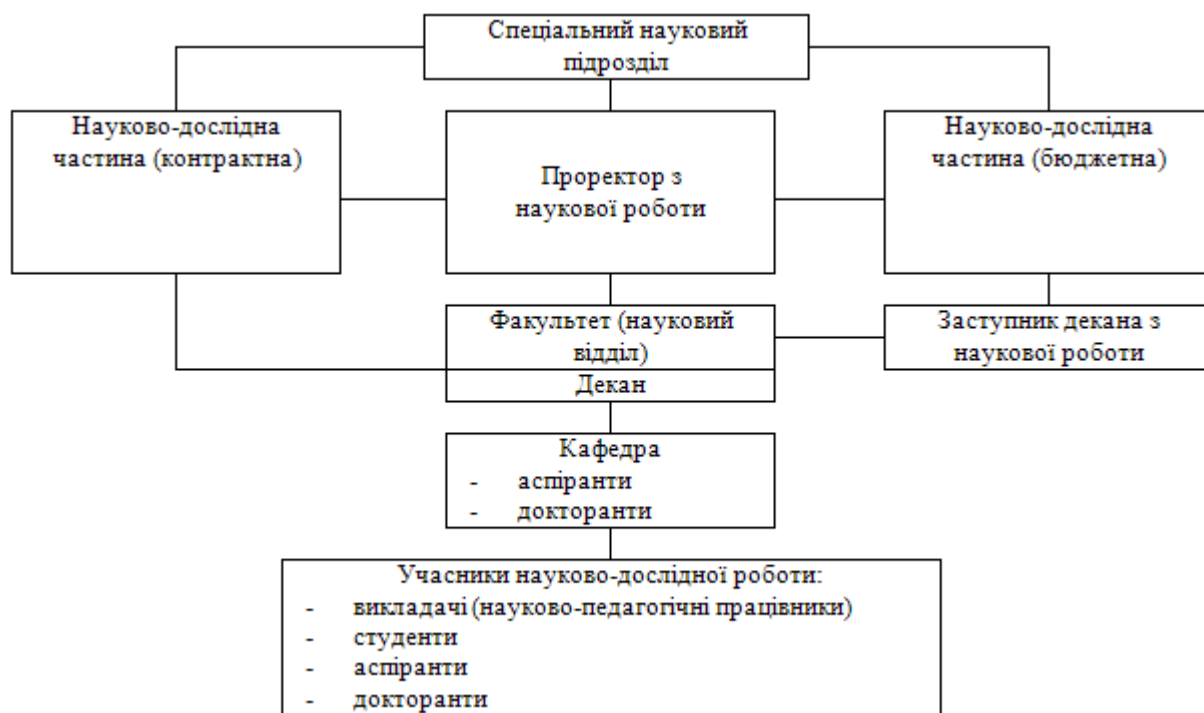
- 3.1. Суб'єкти наукової роботи і діяльності у вищому навчальному закладі.
- 3.2. Організація вузівської науки.
- 3.3. Види, форми та система управління науково-дослідною роботою у ВНЗ.

При опрацюванні теми слід звернути увагу на:

Суб'єктами науково-дослідної роботи у навчальному закладі є:



Схематично організацію науково-дослідної роботи у вищому навчальному закладі можна показати наступним чином:



Організація науково-дослідної роботи у вищому навчальному закладі полягає в функціональному розмежуванні обов'язків певних структурних одиниць закладу освіти щодо наукової компоненти діяльності суб'єктів вищого навчального закладу, при цьому наявна чітка координація роботи всіх ланок на всіх рівнях.

Види науково-дослідної роботи у ВНЗ:

- *Науково-дослідна компонента навчального процесу* – лекції, практичні і семінарські заняття, консультації, підготовка курсових і випускних кваліфікаційних робіт; В основному визначається Законом України „Про вищу освіту” за основними видами навчальних занять.
- *Самостійна науково-дослідна пошукова робота.* В цьому аспекті розглядаються пошукувачі та здобувачі, студенти старших курсів та науково-педагогічні працівники, що звичайно самостійно здійснюють наукові дослідження.

- *Науково-дослідна робота під науковим керівництвом.* Як, правило, вона здійснюється відповідно до планів науково-дослідних робіт, індивідуальних планів аспірантів і докторантів.

Науково-дослідна робота у ВНЗ здійснюється за певного управління. Управління в широкому розумінні можна трактувати як сукупність певних дій і важелів, які в сукупній їх взаємодії призводять до певного результату. З огляду на це в умовах ВНЗ управління науково-дослідною роботою включає такі важелі як: Планування, Облік і контроль, Аналіз, Прийняття рішень.

Рекомендована література: [основна 1-10].

ТЕМА 4. *Науково-дослідна робота студентів (НДРС), її форми і роль у підготовці спеціалістів*

Питання для самостійного вивчення:

- 4.1. Поняття, мета та завдання науково-дослідної роботи студентів у підготовці спеціалістів.
- 4.2. Види та форми науково-дослідної роботи студентів.
- 4.3. Організація роботи студентського наукового гуртка.
- 4.4. Керівництво, планування та облік науково-дослідної роботи студентів.

При опрацюванні теми слід звернути увагу на:

Головною метою НДРС є розвиток, використання творчого і трудового потенціалу студентів для розв'язання тієї чи іншої проблеми різних галузей господарства України. Розвиток науки у вищій школі передбачає підвищення якості підготовки спеціалістів, здатних після закінчення ВНЗ самостійно вирішувати серйозні наукові завдання в умовах ринкової економіки. Тому **організація НДРС** ВНЗ **сприяє:**

- 1) підвищенню якості підготовки спеціалістів;
- 2) підвищенню науково-педагогічної кваліфікації викладачів і науково-педагогічних працівників;

3) безпосередньому використанню наукового потенціалу з метою прискорення розвитку науки і техніки.

Особливість НДРС - розвиток у студентів здатності до творчого, науково-дослідного мислення. Ця здатність виявляється у можливості самостійно набувати нових наукових знань і впроваджувати їх у практику роботи підприємств різних форм власності.

За умов розвитку ринкової економіки **завданнями НДРС** є:

- 1) ознайомлення студентів з основними напрямками розвитку ринкових відносин, методами планування та організації науково-дослідної діяльності;
- 2) оволодіння студентами науковими методами дослідження, поглиблення і творче засвоєння навчального матеріалу;
- 3) вивчення методики і засобів самостійного розв'язання наукових техніко-економічних проблем у галузі міжнародної торгівлі.

Неодмінною умовою виконання цих завдань є широке залучення студентів до науково-дослідної роботи і безпосереднє залучення їх до сфери наукового життя ВНЗ.

У вищому навчальному закладі функціонують **два основних види** науково-дослідної роботи студентів: навчальна науково-дослідна робота, передбачена навчальними планами, і науково-дослідна робота студентів, яка здійснюється під керівництвом професорсько-викладацького складу.

Навчальна науково-дослідна робота. Такий вид роботи студентів у межах навчального процесу є обов'язковим для кожного і охоплює майже всі форми навчальної роботи:

- написання рефератів з конкретної теми у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу, фундаментальних і професійно орієнтованих, спеціальних дисциплін, курсів спеціалізації та за вибором;
- виконання лабораторних, практичних, семінарських і самостійних завдань, контрольних робіт, які містять елементи проблемного пошуку;

- виконання нетипових завдань дослідницького характеру під час різних видів практики, індивідуальних завдань;
- розроблення методичних матеріалів із використанням дослідницьких методів (спостереження, анкетування, бесіда тощо);
- підготовку і захист курсових і дипломних робіт, пов'язаних з проблематикою досліджень кафедр.

Інноваційною технологією навчання є впровадження в навчальний процес індивідуальних навчально-дослідних завдань (ІНДЗ). Це вид позааудиторної індивідуальної роботи студента навчального, навчально-дослідного чи проектно-конструкторського характеру, яка виконується в процесі вивчення програмового матеріалу навчального курсу і завершується складанням підсумкового іспиту чи заліку. ІНДЗ спрямовані на самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизацію, поглиблення, узагальнення, закріплення, практичне застосування знань студента з навчального курсу та розвиток навичок самостійної роботи.

Серед ІНДЗ найпоширенішими є: конспект із теми (модуля) за заданим планом або планом, який студент розробив самостійно; реферат з теми (модуля) або вузької проблематики; розв'язування та складання розрахункових або практичних задач різного рівня з теми (модуля) або курсу; розроблення теоретичних або прикладних (діючих) функціональних моделей явищ, процесів, конструкцій тощо; комплексний опис будови, властивостей, функцій, явищ, об'єктів, конструкцій тощо; анотація прочитаної додаткової літератури з курсу, бібліографічний опис, історичні розвідки тощо.

ІНДЗ оцінює викладач, який читає лекційний курс з дисципліни і приймає іспит чи залік. Оцінка за ІНДЗ виставляється на завершальному занятті (практичному, семінарському, колоквіумі) з курсу на основі попереднього ознайомлення викладача зі змістом ІНДЗ. Можливий захист завдання у формі усного звіту студента про виконану роботу. Оцінка за ІНДЗ є обов'язковим компонентом іспитової оцінки (диференційованого заліку, заліку) і враховується при виведенні підсумкової оцінки з навчального курсу. Питома

вага ІНДЗ у загальній оцінці з дисципліни, залежно від складності та змісту завдання, може становити від 30% до 50%.

У навчальній НДРС особлива роль належить підготовці курсових робіт на всіх курсах, а також дипломної роботи. Під час виконання курсових робіт студент робить перші кроки до самостійної наукової творчості. Він вчиться працювати з науковою літературою, набуває навичок критичного добору й аналізу необхідної інформації. З кожним курсом вимоги до курсової роботи помітно підвищуються і їх написання стає справжнім творчим процесом.

Дипломна робота як завершальний етап навчання у вищому навчальному закладі спрямована на розширення і закріплення теоретичних знань і поглиблене вивчення обраної теми. На старших курсах багато студентів уже працюють за спеціальністю, і це впливає на вибір дипломної роботи. У такому разі крім аналізу літератури дипломна робота може містити власний практичний досвід, що збагачує її наукову цінність.

До НДРС належать також реферати з тем семінарських і практичних занять за умови, що вони написані на основі кількох десятків статей і джерел.

Науково-дослідна робота студентів. Науково-дослідна робота студентів поза навчальним процесом є одним з найважливіших засобів формування висококваліфікованого спеціаліста. Вона передбачає участь у роботі предметних наукових гуртків; проблемних груп, секцій, лабораторій; участь у виконанні держбюджетних або госпрозрахункових наукових робіт; проведення досліджень у межах творчої співпраці кафедр, факультетів; роботу в студентських інформаційно-аналітичних і культурологічних центрах, перекладацьких бюро; рекламну, лекторську діяльність; написання статей, тез, доповідей, інших публікацій.

Предметний науковий гурток як форма НДРС найчастіше використовується в роботі зі студентами молодших курсів. Члени наукового гуртка готують доповіді і реферати. Згодом їх заслуховують на засіданнях гуртка чи науковій конференції. Діяльність студентських наукових гуртків сприяє оволодінню спеціальністю, розширенню теоретичного кругозору і

наукової ерудиції майбутніх спеціалістів, ознайомленню студентів зі станом розроблення наукових проблем у різних галузях науки, техніки, культури, формуванню здібностей застосовувати теоретичні знання в практичній діяльності, прищепленню студентам навичок ведення наукових дискусій тощо. Керівник наукового гуртка повинен спостерігати за усіма студентами, допомагати їм у розробленні обраних тем.

За результатами самостійної науково-пошукової роботи і підготовленими доповідями студенти виступають на щорічних наукових студентських конференціях, мають можливість опублікувати тези доповіді.

Науково-дослідна робота студентів у ВНЗ здійснюється під керівництвом науково-педагогічних працівників кафедр, факультету.

Рекомендована література: [основна 1-10].

ТЕМА 5. *Наукова організація дослідного процесу*

Питання для самостійного вивчення:

- 5.1. Поняття наукової організації праці (НОП).
- 5.2. Принципи організації праці у науковій діяльності.
- 5.3. Особливості творчої праці.
- 5.4. Роль особистості вченого в науці.
- 5.5. Планування і раціональна організація праці науковця.
- 5.6. Раціональний трудовий режим дослідника і організація робочого місця.

При опрацюванні теми слід звернути увагу на:

Наукова організація праці (НОП) – система заходів по вдосконаленню методів і умов інтелектуальної праці, збереження здоров'я працівників на основі освітніх досягнень науки і техніки, що забезпечують найвищу ефективність розумової праці.

Наукова організація праці, як система, складається із таких взаємопов'язаних елементів:

- організації трудових процесів і робочих місць,

- забезпечення сприятливих умов праці,
- організації праці з функціонального обслуговування робочих місць,
- нормування і матеріального стимулювання,

розвитку творчих здібностей і підприємницької активності працівників.

Найважливішими принципами організації праці у науковій діяльності є

- наступність,
- колективність,
- динамічність,
- мобільність,
- самоорганізація,
- творчий підхід.

Найважливішими особливостями сучасних наукових досліджень, що впливають на ефективність наукової праці, є такі:

- **імовірний характер** їх результатів, тому дослідник повинен мати моральні, і вольові якості (організованість, наполегливість, твердість);
- **унікальність**, яка обмежує застосування типових методик і рішень; це має місце у матеріальному виробництві;
- **складність і комплексність**, які підвищують вимоги до наукових працівників при кооперації праці, насамперед це стосується економічного аспекту проблеми, що вивчається. Це потребує не тільки розширення економічного світогляду дослідника, а й залучення професійних економістів;
- **масштабність і трудомісткість**, які ґрунтуються на вивченні великої кількості об'єктів та експериментальній перевірці добутих результатів;
- **зв'язок досліджень з практикою**, що закріплюється у міру перетворення науки у безпосередню виробничу силу. Досвід показує, що не кожний спеціаліст, навіть висококваліфікований, має нахил до виконання наукових досліджень.

Таблиця 5.1

Основні якості, що відповідають статусу науковця

№ з/п	Творчі та ділові якості	Основні характеристики
1	2	3
1.	Професійні знання	Наявність знань, що відповідають вимогам обраної діяльності. Обов'язкові елементи: високий рівень базової освіти, вміння користуватися комп'ютером, знання рідної та іноземної мов.
2.	Допитливість	Високий рівень внутрішнього прагнення до пізнання істини, увага до непізнаної о і незрозумілого, високий інтерес до нових знань, зокрема, наукової літератури як джерела знання.
3.	Спостережливість	Здатність до цілеспрямованого сприйняття об'єктивних властивостей досліджуваних явищ, процесів, предметів.
4.	Ініціативність	Здатність до самостійних рішень, внутрішнє спонукання до нових форм діяльності.
5.	Почуття нового	Винахідництво, активна підтримка нового, творчий характер діяльності, нетерпимість до догматизму.
6.	Зацікавленість у справі	Наявність мотивів, ідей, що спонукають до дослідження; ставлення до праці, як до важливого, привабливого заняття.
7.	Пунктуальність, ретельність	Своєчасне і якісне виконання плану роботи, доручень тощо.
8.	Відповідальність і надійність	Здатність брати на себе відповідальність за певну ділянку роботи, справу, за свої або чийсь вчинки, дії, слова.
9.	Комунікбельність	Уміння налагоджувати зв'язки з різними за віком, характером та посадою людьми.
10	Доброзичливість	Людяність, повага до інших людей, здатність розділити успіхи свого колективу.
11	Честолюбство	Прагнення стати відомим, мати популярність, можливість просування на службі.
12	Зовнішній вигляд	Гармонійне поєднання привабливості й елегантного стилю в одязі.

Раціональна організація праці в наукових дослідженнях ґрунтується на її плановості, яка втілюється в програмах, попередніх і робочих планах досліджень, індивідуальних планах і графіках виконання роботи.

Раціональний трудовий режим дослідника ґрунтується на поєднанні психофізичних функцій людини розумової праці та трудових навичок у пізнавальній діяльності.

Прищеплення трудових навичок у проведенні наукових досліджень забезпечує необхідну ефективність від роботи дослідника. Відомо, що ефективність будь-якої праці, у тому числі й розумової, залежить від працездатності, ставлення людини до праці з визначеним ступенем обережності. У розумовій праці вона залежить від таких факторів:

- **внутрішніх** - інтелектуальних здібностей, особливостей волі, стану здоров'я, ступеня тренування в цій праці;
- **зовнішніх** - стану зовнішнього середовища, організації робочого місця, режиму праці і відпочинку;
- **організації праці;**
- **розумового навантаження.**

Рекомендована література: [основна 1-10].

Змістовий модуль 2

Методологія, процес та оформлення наукових досліджень та їх результатів

ТЕМА 6. Методологічні засади наукових досліджень в економіці

Питання для самостійного вивчення:

- 6.1. Поняттєвий апарат методології наукових досліджень.
- 6.2. Методи дослідження та їх класифікація.
- 6.3. Загальнонаукові, теоретичні методи дослідження.
- 6.4. Методи емпіричного рівня наукових досліджень.
- 6.5. Прогностичні методи наукових досліджень.
- 6.6. Спеціальні (конкретно-економічні) методи наукового дослідження.
- 6.7. Підходи та критерії вибору методів в економічних дослідженнях.

При опрацюванні теми слід звернути увагу на:

Під **методологією** слід розуміти:

- 1) вчення про систему принципів та способів організації як теоретичної, так і практичної діяльності;
- 2) конкретний набір, комплекс, систему чітко визначених принципів і способів організації такої діяльності.

Методологічною основою наукових досліджень є творчий процес. Відповідно до навчального процесу у вищій школі методологія розуміється як сукупність принципів, засобів, форм та методів наукового пізнання.

Основними принципами методології пізнання є:

- 1) **принцип єдності теорії та практики;**
- 2) **принцип об'єктивності**, що потребує врахування всіх факторів, які характеризують те чи інше явище;
- 3) **принцип конкретності**, що вказує на суттєві сторони та закономірності об'єктивних процесів;
- 4) **принцип розвитку**, що враховує кількісні та якісні зміни об'єкта пізнання;
- 5) **принцип закономірності**, що потребує вивчення явищ із врахуванням відносин та зв'язків між ними.

Залежно від галузі науки в якій відбувається науковий пошук визначають сукупність наукових методів дослідження. Під **методом** пізнання розуміють спосіб, шлях дослідження предмета науки. Поняття методу походить від грец. *Methodos* – шлях до чого-небудь. Отже, метод – це прийом теоретичного дослідження або практичного втілення явища (процесу). Під методикою наукового дослідження розуміють систему дослідницької справи, яка застосовується задля отримання фактичного матеріалу, його обробки та одержання необхідних результатів.

Наука має велику кількість різноманітних методів, зокрема, загальнонаукових, теоретичних, експериментальних. Для ефективності в науковому дослідженні є сенс використовувати не один метод, а комплекс методів. Так, дослідження і вивчення міжнародних економічних відносин на віх структурних рівнях спирається на різноманітні методи. Серед них аналіз

і синтез, індукція та дедукція, єдність кількісного і якісного аспектів, економіко-математичне моделювання, статистичне спостереження тощо. Значного поширення набуває системний підхід. Структурно-функціональний аналіз світового господарства. Адже, при дослідженні світового господарства дослідник неминуче повинен вивчати його внутрішню структуру, типові взаємозв'язки, які її формують. А при такому дослідженні важливо враховувати діалектику загального і одиничного, форми і змісту. Тому використання як загальнонаукових, так і спеціальних методів досліджень є важливим для вивчення МЄВ,

До загальнонаукових методів пізнання соціально-економічних явищ і процесів, міжнародних відносин належать насамперед: діалектичний метод, структурно-функціональний метод, метод системного підходу. Дані методи дослідження ще називають методами *метатеоретичного рівня*.

Діалектичний метод пізнання виходить з того, що будь-яке економічне явище:

- 1) перебуває в русі: воно зароджується, розвивається, занепадає і відмирає;
- 2) має притаманні йому тотожність, відмінність, протилежність, суперечність, конфліктність;
- 3) розвивається, що означає відмирання старого і зародження нового, боротьбу між ними.

Діалектичний метод пізнання джерело розвитку економіки і всіх її складових вбачає в єдності і боротьбі протилежностей.

Структурно-функціональний метод розглядає будь-яке економічне явище як системне з обов'язковим аналізом функцій взаємодіючих елементів. Цей метод дослідження вивчає функціональні зв'язки між структурними елементами системи. Так за допомогою цього метода можна встановити склад сучасних продуктивних сил України або інших країн, простежити зміни, які в них відбуваються, визначити місце і роль кожного елемента цих продуктивних сил.

У теоретичному дослідженні міжнародних відносин з к. 60-х рр.. 19 ст. також утвердився **метод системного підходу**. Системний підхід дає можливість виявити причинні зв'язки у функціонуванні міжнародних відносин з еволюцією міжнародної системи. Цей метод дослідження дає можливість вивчати об'єкт дослідження в багатьох його параметрах, у єдності та цілісності, а це дає можливість виявляти закономірності функціонування міжнародних систем.¹ Застосування системного підходу в галузі розвитку міжнародних відносин є проблематичним і не дає точної картини розвитку світового порядку, який характеризується підвищеною нестабільністю, створює умови для деяких прогнозів у сфері міжнародних відносин.

До теоретичних методів досліджень за допомогою яких висвітлюється суть явища, що вивчається належать: наукова абстракція, аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія та ін.

Метод наукової абстракції полягає у виділенні найбільш суттєвих сторін процесу, що вивчається, абстрагується від усього другорядного, випадкового. Спочатку дається загальна характеристика явища, визначаються притаманні йому суперечності, а потім розглядаються конкретні вияви цього явища. У результаті абстрагування виводяться економічні категорії, тобто наукові поняття. Подальше пізнання дозволяє формулювати економічні закони. Абстрактний метод пізнання повинен поєднуватися з іншими методами пізнання: аналізом і синтезом, індукцією і дедукцією.

Аналіз – метод наукового пізнання, логіка якого розкладає ціле на частини як складові цілого.

Синтез – метод наукового пізнання, що сприяє відновленню цілісності явища у розмаїтті його проявів.

¹ Під міжнародною системою або системою міжнародних відносин розуміють характер взаємодії між основними учасниками міжнародних відносин у кожному окремому проміжку часу.

Індукція – форма наукового пізнання, логіка якого розгортається від конкретного до загального.

Дедукція – форма наукового пізнання, логіка якого розгортається від загального до конкретного.

Конкретизація – рух від абстрактного до конкретного з метою виокремлення функціональних зв'язків між складовими явища, що вивчається.

Аналогія – це перенесення властивостей або ознак одного явища на інше. Напр., малі підприємства потребують підтримку з боку держави, як мала дитина потребує підтримки з боку батьків.

У наукових дослідженнях широко використовують також **емпіричні методи дослідження**, що забезпечують накопичення, фіксацію та узагальнення вихідного дослідного матеріалу (даних). Ми проаналізуємо найбільш поширені із даних методів: спостереження, вивчення документів, порівняння, експеримент.

Спостереження - цілеспрямоване та систематичне сприйняття об'єкта, що має певне завдання та мету. Цей метод є одним із найпростіших. Види спостережень:

- 1) *безпосереднє* – спостерігач отримує інформацію, не застосовуючи те чи інше технічне обладнання;
- 2) *опосередковане (інструментальне)* – спостерігач отримує інформацію, застосовуючи відповідне технічне обладнання (телебачення, кіно);
- 3) *зовнішнє* – спостерігач використовує інформацію журналістів або спеціальних кореспондентів у іноземних державах;
- 4) *включене* – спостерігач є прямим учасником тієї чи іншої міжнародної події (дипломатичних переговорів, збройних конфліктів);
- 5) *пряме* – спостерігач отримує інформацію „з перших рук”;
- 6) *непряме* – спостерігач отримує інформацію за допомогою інтерв'ю, анкетування тощо.

У дослідженні міжнародних відносин можливе, переважно, застосування непрямого та інструментального спостереження. Головним недоліком цього методу є велика роль суб'єктивних факторів.

Статистичне спостереження – це науково організований облік фактів про явища, що вивчаються. Напр., у торгівлі проводиться збирання статистичних звітів про реалізацію і надходження товарів, ціни, прибутки і ін.

Метод вивчення документів у галузі міжнародних відносин має певні особливості. З одного боку у „неофіційного” дослідника здебільшого немає вільного доступу до джерел об'єктивної інформації. Значна частина документів зовнішньополітичних відомств є засекреченою або призначена для службового користування.

Метод порівняння є дуже важливим в пізнанні економічних явищ і процесів. Без порівняння не можна зробити навіть елементарного фінансово-економічного аналізу. У сфері міжнародних відносин за допомогою цього методу порівнюються між собою держави та їх окремі ознаки (територія, рівень економічного розвитку, військовий потенціал тощо).

Експеримент – цілеспрямоване вивчення об'єкта з метою виявлення раніше невідомих його властивостей або перевірки правильності теоретичних положень. За допомогою експерименту створюються штучні ситуації, а тому він є основним у природничих науках. У теорії міжнародних відносин найбільшого поширення набув такий його вид, як **імітаційні ігри**. Імітаційні ігри із застосуванням комп'ютерної техніки дають можливість відтворити ту чи іншу модель історичного розвитку міжнародних конфліктів, дипломатичних акцій тощо. Часто на основі моделей висуваються гіпотези щодо можливого розвитку подій у майбутньому. Таким чином метод експерименту часто відносять і до групи прогностичних методів вивчення міжнародних відносин.

Прогностичні методи дослідження широко використовують в процесі дослідження міжнародних економічних відносин.

Прогноз – це науково обґрунтоване судження про можливі стани об'єкта у майбутньому, про альтернативні шляхи зміни і розвитку об'єкта і про строки їх здійснення.

Прогнозування – це спеціальні наукові дослідження процесів, явищ та подій, в результаті яких на основі вже відомих даних про минулий та теперішній стани об'єкта дослідження отримуються уявлення про його можливі стани у майбутньому.

Мета прогнозування – уникнути небажаних результатів ймовірного розвитку подій і спрямувати їх розвиток у бажаному напрямі. Таким чином, побудова прогнозів є невід'ємною складовою частиною будь-якої практичної діяльності людей, у тому числі у сфері міжнародного життя.

Прогнозування – це передбачення, яке базується на спеціальному науковому дослідженні. Види прогнозів:

- 1) **пошуковий** – це визначення можливого стану явища в майбутньому
- 2) **нормативний** – визначення шляхів і строків досягнення можливого стану явища, яке прийняте за мету;
- 3) **цільовий** – що саме бажано і чому?;
- 4) **програмний** – що конкретно потрібно зробити, щоб досягти бажаного?

Прогноз може бути **мікроекономічного рівня**, тобто відображати процеси на рівні підприємства і **макроекономічного рівня**, тобто передбачати сукупність явищ, що стосуються в даний проміжок часу всіх суб'єктів господарювання.

Метод експертних оцінок полягає в кількісній або порядковій оцінці процесів і явищ, що не піддаються безпосередньому виміру. Експертні оцінки засновуються на міркуваннях спеціалістів, які висловлюються індивідуально або колективно. Суть методу: декілька експертів систематично з елементами контролю обговорюють одну й ту саму проблему. Експерти подають свої оцінки міжнародної події, а центральний орган узагальнює ці оцінки та систематизує. Вивчення причин розходжень у оцінках експертів дозволяє виявити непомічені раніше аспекти проблеми і зосередити увагу на ймовірних

наслідках розвитку аналізованих проблем чи ситуацій. Внаслідок цього і виробляється остаточна оцінка і практичні рекомендації щодо досліджуваної проблеми. Метод експертних оцінок у науці про міжнародні відносини називають ще **дельфійським методом**.

Метод екстраполяції означає перенесення на майбутнє виявлених тенденцій зміни прогнозованого об'єкта в минулому. Цей метод можна застосовувати в прогнозуванні на порівняно невеликий строк, оскільки передбачається, що в розвитку об'єкта прогнозування відсутні докорінні і якісні зміни. Дослідник збирає дані за певний проміжок часу (тиждень, місяць, рік). Проводиться підрахунок середнього значення індикатора, відповідно до якого будується хронологічний графік.

Методи науково-технічного прогнозування об'єднуються під загальною назвою **економіко-математичне моделювання** і являють собою побудову умовного образу (моделі) прогнозованого об'єкта на основі абстрагування від його несуттєвих якостей і відтворення певних елементів і зв'язків між ними. Для розв'язання задач такого класу потрібна сучасна електронно-обчислювальна техніка. Отже, модель – це спрощене відображення економічної дійсності за допомогою рівнянь і графіків. Мета економічного моделювання – це забезпечення розуміння того, як функціонує економіка, що може трапитись, коли відбудуться ті чи інші зміни в її конкретній ланці. Економічні моделі можуть бути представлені в словесній, математичній і табличній формі. Головне, щоб був відображений реально існуючий зв'язок між явищами. Економіко-математичні моделі широко використовуються при складанні економічних прогнозів на макроекономічному рівні (моделі економічного росту і розподілу національного доходу, моделі розподілу заробітної плати тощо).

У сучасних дослідженнях міжнародних відносин широко застосовуються також такі методи, як івент-аналіз та контент-аналіз.

Івент-аналіз (аналіз подій) ґрунтується на стеженні за ходом і інтенсивністю подій з метою визначення основних тенденцій еволюції обстановки в окремих країнах і на міжнародній арені. На основі систематизації

подій складається інформаційний банк даних, що дає можливість краще розібратися у тій чи іншій проблемі і прийняти практичні рішення. Перевагою цього методу є високий ступінь об'єктивності інформації про події.

Метод контент-аналізу широко використовується у політичних науках. Суть методу полягає в систематизованому вивченні змісту письмового чи усного тексту з фіксацією словосполучень чи сюжетів, які найчастіше повторюються в інших письмових чи усних повідомленнях, на основі чого робиться висновок про політичну спрямованість змісту досліджуваного тексту. Цей метод дозволяє розширити уявлення про реальні політичні процеси. Мета даного методу – що хоче приховати або підкреслити автор.

Мета економічного дослідження — це не тільки вияв принципів та закономірностей економічного розвитку, а й розробка конкретних рекомендацій, способів і методів розв'язання економічних проблем, формування принципів економічної політики. Цей процес називають прикладною економічною наукою, або економічною політикою.

Отже, в економічному дослідженні потрібно виходити з аналізу фактів, емпіричних даних, застосовуючи при цьому спеціальні методи дослідження, формулювати принципи, закономірності, теорії, необхідні для розробки правильної економічної політики, для розв'язання нагальних економічних потреб суспільства.

Як відомо, економічні процеси, що відбуваються в різних країнах світу в ті чи інші історичні часи, мають схожі закономірності розвитку. Їх вивчення має важливе значення для розуміння того шляху, який має пройти економіка в майбутньому, щоб не повторювати помилки і пройти його найефективніше. Тому важливим підходом до їх аналізу є поєднання історичного і логічного способів дослідження. На відміну від історика, економіст намагається, вивчаючи історичні факти господарського життя різних країн і народів, виявити ті процеси, які є закономірними. Починаючи з 60-х років ХХ ст., у світовій економічній науці дуже широко використовуються математичні методи і моделі. Вони допомагають встановлювати кількісні та якісні залежності в економічних

процесах, що приводить до розуміння суті і можливостей їх розвитку, мають дуже важливе значення для програмування економічних процесів. Моделі складаються для мікро- і макрорівня, бувають статичні та динамічні, балансові й оптимізаційні. Для описування економічних процесів застосовуються словесні моделі, для виявлення певних залежностей — графічні моделі, для пояснення функціональних залежностей у вигляді рівнянь — математичні моделі. Всі вони можуть використовуватись одночасно для більш повного наукового пізнання.

До конкретно-економічних методів економічного дослідження відносяться: альтернативний аналіз, граничний аналіз, методи абсолютних та порівняльних переваг, аналіз еластичності, табличне, графічне, аналітичне моделювання, оптимізація та визначення рівноваги.

Обмеженість економічних ресурсів зумовлює необхідність вибору найефективнішого варіанту їх використання. Те, що підприємець втрачає, від чого відмовляється у результаті цього вибору, — це вартість втрачених можливостей, або **альтернативні витрати**.

Граничний аналіз дає можливість вивчати крайні величини, які дозволяють визначити зміну певного явища чи процесу під впливом зміни певного фактора. Наприклад, теорія граничної корисності демонструє, як зміниться задоволення споживача при зростанні спожитого продукту на одиницю.

Методи абсолютних і порівняльних переваг дають змогу відповісти на питання, що і як вигідніше виробляти, на яких видах продукції слід спеціалізуватись і за допомогою якої технології її потрібно виробляти.

Аналіз еластичності дозволяє виявити ступінь зміни одного показника відносно до іншого, наприклад, як зміниться попит на продукцію при зменшенні ціни на 10%.

Економічні величини можна представляти у взаємозалежності за допомогою таблиць, математичних формул, графічних зображень, за

допомогою яких визначають оптимальні варіанти економічних рішень. Ці методи дуже широко використовуються в економіці.

В економічному дослідженні визначають позитивний і нормативний підхід. Позитивна економіка досліджує те, що відбувається в економіці, а нормативна визначає те, що має бути, надає конкретні пропозиції для удосконалення економіки.

Сучасна економічна теорія має справу із дуже складними процесами, тому використовує так званий синергетичний підхід у дослідженнях:

1. Акцентує увагу на процесах нестійкої рівноваги та нестабільності економічних систем.
2. Визнає складність та нелінійність соціально-економічної еволюції.
3. Припускає можливість впливу спонтанних змін в економіці на виникнення кризових ситуацій.
4. Аналізує множинність, різноспрямованість та різну якість внутрішніх і зовнішніх факторів, які можуть впливати на соціально-економічний розвиток.
5. Виходить з того, що один і той самий ефект в економічній системі може бути досягнутий під впливом різних імпульсів.

Рекомендована література: [основна 1-10].

ТЕМА 7. Зміст і етапи науково-дослідної роботи

Питання для самостійного вивчення:

- 7.1. Процес наукового дослідження в економіці та його характеристика.
- 7.2. Наукова проблема та обґрунтування теми дослідження. Гіпотези у наукових дослідженнях.
- 7.3. Критерії вибору теми наукового дослідження, порядок її конкретизації і затвердження.
- 7.4. Бібліотека – інтелектуальний центр наукових досліджень. Методи пошуку і збору економічної інформації. Структура і організація економічної бібліографії. УДК і ББК.
- 7.5. Дослідна і завершальна стадії науково-дослідного процесу.

При опрацюванні теми слід звернути увагу на:

Вибір теми наукового дослідження є одним із найбільш відповідальних етапів усієї роботи. Тема наукового дослідження студента повинна бути пов'язана з основними напрямками наукових досліджень, які проводяться у ВНЗ. Тема – це наукове завдання, яке охоплює визначену галузь наукового дослідження. Вона базується на численних дослідних питаннях. Під науковими питаннями розуміють більш дрібні наукові завдання, які належать до конкретної галузі наукового дослідження.

Вибір тієї чи іншої теми здійснюється студентами самостійно на підстав таких критеріїв: актуальність теми, ефективність, новизна перспективність, відповідність профілю навчання студентів. Важливою вимогою до вибору теми дослідження є перспективність: студент повинен знати перспективи розвитку явищ і процесів, які збирається досліджувати. Бажано, щоб тема, яку вибирає студент передбачала використання методів дослідження, які він після закінчення ВНЗ буде кваліфіковано використовувати в практичній діяльності.

На першому етапі наукового дослідження формулюються мета і завдання дослідження, актуальність розробки даної теми. Здійснюється попереднє ознайомлення з літературними джерелами і складається план-проспект наукового дослідження. Робота над наявною літературою та іншими джерелами інформації є первинним науковим пошуком. Тому, починаючи наукову розробку студент повинен ознайомитися зі станом інформації з даного питання. Врахувати і максимально використати матеріали досліджень, які були проведені раніше.

Аналіз вихідної інформації з вибраної теми дослідження дозволяє висунути робочу гіпотезу.

Робоча гіпотеза – це висловлене дослідником обґрунтоване припущення, вірогідна причина виникнення фактів, які спостерігаються. Необхідно, щоб робоча гіпотеза відповідала таким вимогам: вона повинна бути такою, яку

можна перевіряти, мати визначену прогнозованість, бути спільною для явищ одного класу і логічно несуперечливою.

Вибір методів дослідження, об'єктів і прийомів обробки матеріалів залежать від того, що хоче показати студент. Отже, основними етапами науково-дослідної роботи є:

- 1) вибір теми, формулювання цілей і завдань дослідження;
- 2) вибір об'єктів дослідження;
- 3) розробка робочої гіпотези;
- 4) визначення методики проведення дослідження;
- 5) організація збирання інформації;
- 6) обробка та аналіз зібраних матеріалів;
- 7) обґрунтування висновків та рекомендацій;
- 8) оформлення результатів дослідження;
- 9) обговорення і рецензування результатів науково-дослідної роботи;
- 10) впровадження результатів у практику;
- 11) розрахунок фактичної ефективності НДР.

Основним центром інформації для студентів є бібліотека. У довідково-інформаційному відділі бібліотеки знаходяться каталоги та картотеки, які містять перелік документальних джерел інформації бібліотеки.

Каталоги – це система накопичення та збереження даних про літературу, що наявна у бібліотеці.

Картотека – перелік усіх матеріалів, виявлених з певної тематики.

Існує три види каталогів:

- абетковий;
- систематичний;
- предметний.

Абетковий каталог дозволяє встановити, які твори того чи іншого автора, відомого дослідникові, наявні у бібліотеці.

У **систематичному** каталозі картки згруповані в логічному порядку відповідно до галузей знань, за допомогою яких можна з'ясувати, які саме твори

наявні у бібліотеці, та підібрати необхідну літературу. Послідовність розташування карток систематичного каталогу завжди відповідає певній бібліографічній класифікації. Відомі дві універсальні системи:

- універсальна десяткова класифікація (УДК);
- бібліотечно-бібліографічна класифікація (ББК).

УДК – це міжнародна бібліотечно-бібліографічна класифікація, в основі структури якої покладено принцип десяткових дробів. Вся сукупність знань та напрямів наукової діяльності умовно розділена на десять відділів, кожен із яких поділяється на десять підрозділів, які також мають розподіл на десять додаткових розділів, отримуючи власний цифровий індекс. Основні ділення УДК:

- 0 – Загальний відділ.
- 1 – Філософія. Психологія.
- 2 – Релігія. Геологія.
- 3 – Суспільні науки.
- 4 – вільний.
- 5 – Математика. Природничі науки.
- 6 – Прикладні науки. Медицина. Техніка.
- 7 – Мистецтво. Ігри. Спорт.
- 8 - Мовознавство. Філологія. Художня література. Літературознавство.
- 9 – Географія. Біографія. Історія.
- 33 – Економіка. Економічні науки.
- 330 – Економічна наука. Політична економія.
- 339 – Торгівля. Міжнародні економічні відносини. Світове господарство.

Оскільки для позначення відділів застосовують арабські цифри, зрозумілі у всіх країнах, - це робить УДК загальнодоступною міжнародною системою. Десятковий принцип структури дозволяє безмежно розширювати її шляхом додавання нових цифрових позначень до існуючих, не змінюючи системи в цілому. Після кожної третьої цифри ставиться крапка. Крім того, УДК має великий набір різних знаків-символів, наприклад:

+ (плюс) – наявність у документі двох і більше формальних особливостей;

/ (скісна риска) – умовні позначення.

Отже, УДК – інформаційно-пошукова мова, яка обіймає всі галузі знань і придатна для автоматизованого застосування.

ББК (бібліотечно-бібліографічна класифікація) – науки розташовуються у певній послідовності, індекс розподілу складається з літер абетки:

А – суспільні науки;

Б – загальні науки:

- фізико-математичні;

- хімічні;

- науки про Землю;

- біологічні та ін.

У **предметному** каталозі бібліографічні записи розташовані за алфавітом предметних рубрик. Такий каталог використовується для підбору матеріалів із вузькоспеціалізованих питань.

Пошук потрібної інформації з кожним роком ускладнюється. Тому необхідно знати основні положення пов'язані з інформаційним пошуком.

Інформаційний пошук – це сукупність операцій, направлених на знаходження документів, які необхідні для розробки теми.

Пошук у літературі публікацій за конкретною, потрібною темою пов'язаний із значною втратою часу. Якщо тема порівняно вузька, то найбільш надійним, ефективним способом є перегляд свіжих номерів журналів або нових книг. При цьому можна побачити важливі табличні дані, малюнки.

Пошук літературних джерел рекомендується вести за певним планом, який у загальному вигляді може бути таким:

1. Загальна інформація про проблему (за допомогою енциклопедій, довідників, підручників).
2. Використання знайдених посилань для подальшого ознайомлення з проблемою.

3. Пошук патентів, оглядів і монографій, ознайомлення з ними, використання знайдених за їх допомогою посилань на оригінальну літературу. **Патент** – документ, що засвідчує визнання пропозицій винаходом, пріоритет винаходу, авторство на винахід і виключне право власника на винахід.
4. Систематичний пошук за допомогою покажчиків реферативних журналів.
5. Ознайомлення з рефератами.
6. Ознайомлення з оригінальними роботами, науковими статтями.
7. Ознайомлення з найновішими статистичними даними щодо міжнародної співпраці України.

Існують різні форми пошуку інформації, які залежать від напрямку пошуку, завдань, що стоять перед дослідником, об'єму опрацьованої інформації та ін.

Тематичний (предметний) пошук – цей вид пошуку є основним і найбільш розповсюдженим. Задається тема дослідження і за нею проводиться пошук інформації.

Іменний пошук – застосовують для контролю діяльності певного автора (або конкурента), а також в якості одного з етапів предметного пошуку.

Нумераційний пошук – пошук за номером документа, виконується для встановлення тематичної приналежності документа, визначення його зв'язків з іншими документами і правового статусу на момент перевірки.

Завершальною стадією науково-дослідного процесу є обробка даних і оформлення їх у вигляді науково-дослідної роботи (тез наукової доповіді, наукової статті, курсової чи дипломної роботи).

Рекомендована література: [основна 1-10].

ТЕМА 8. *Інформаційне забезпечення, обробка та аналіз матеріалів дослідження*

Питання для самостійного вивчення:

8.1. Поняття про наукову інформацію та її роль у проведенні наукових досліджень. Джерела і система фінансування науки.

8.2. Види і джерела інформації.

8.3. Економічна інформація, її класифікація та призначення у науково-дослідному процесі

8.4. Вибір об'єкта обстеження та визначення системи показників, які підлягають збору в процесі спостереження

8.5. Організація збору і документальне оформлення інформації.

При опрацюванні теми слід звернути увагу на:

Наукова інформація – це логічна інформація, яка отримується в процесі пізнання, адекватно відбиває закономірності об'єктивного світу і використовується в суспільно-історичній практиці. Не кожна інформація може бути науковою. Науковою може бути лише інформація, що отримується в процесі пізнання закономірностей об'єктивної дійсності, підґрунтям якої є практика.

Основними видами інформаційної діяльності є одержання, використання, поширення та зберігання інформації.

Для забезпечення успішного функціонування і розвитку національних систем інформації в Україні здійснюються пошукові, фундаментальні та прикладні наукові дослідження у галузі інформаційної діяльності

Фінансування пошукових і фундаментальних наукових досліджень, проектів державного значення у науково-дослідних установах і навчальних закладах здійснюється за рахунок бюджетних асигнувань, власних коштів та коштів замовника.

Фінансування прикладних досліджень, розробок здійснюється, як правило на договірній або контрактній основі.

Джерела та канали фінансування наукових досліджень визначаються Законом України „Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності”.

Прийнятий у травні 1992 р. Верховною Радою України Закон „Про інформацію” визначає основні види інформації, джерела та режим доступу до неї.

Закон України «Про інформацію». Документ 2657-ХІІ, чинний, поточна редакція – Редакція від 15.06.2022, підстава - 1882-ІХ.

Стаття 10. Види інформації за змістом (опрацювати за рекомендованим джерелом).

За змістом інформація поділяється на такі види:

- 1) інформація про фізичну особу;
- 2) інформація довідково-енциклопедичного характеру;
- 3) інформація про стан довкілля (екологічна інформація);
- 4) інформація про товар (роботу, послугу);
- 5) науково-технічна інформація;
- 6) податкова інформація;
- 7) правова інформація;
- 8) статистична інформація;
- 9) соціологічна інформація;
- 10) критична технологічна інформація.

Проведення наукового дослідження у галузі МЕВ неможливе без відповідної економічної інформації.

Економічна інформація – це інформація про суспільні процеси виробництва, розподілу, обміну та використання матеріальних благ, корисні дані сфери економіки, що відображають через систему натуральних, трудових і вартісних показників планову й фактичну виробничо-господарську діяльність та причинний взаємозв'язок між керуючим і керованим об'єктами.

Економічна інформація – це сукупність відомостей, що характеризують виробничо-господарський процес у суспільстві, тобто певну економічну діяльність.

Економічну інформацію часто ще називають різновидом статистичної інформації, оскільки в загальній статистиці велику частку інформації становлять показники економічної діяльності різних господарюючих суб'єктів, відомості про кількість вироблених і реалізованих товарів,

кількість підприємств різних форм власності, продуктивність праці робітників і службовців, темпи зростання (зниження) цін на товари і послуги.

Економічну інформацію класифікують за рядом ознак:

1) залежно від здійснюваних в управлінні функцій:

- **директивна інформація** – дані, які містяться у директивних документах (розпорядчі документи, що містять керівні вказівки);

- **нормативні інформація** – відомості про діючі та проєктовані нормативні показники;

- **планова інформація** в структурі економічної інформації займає 8-10 %. Вона містить директивні вказівки про розвиток конкретного об'єкта управління та його складових;

- **облікова інформація** – в системі економічної інформації охоплює в середньому 88-90 %, відображаючи господарські процеси у вигляді натуральних, трудових і вартісних показників. Складовими частинами облікової інформації є бухгалтерські, звітно-статистичні та оперативні дані;

- **регулююча інформація** – займає в середньому 2 % від загального обсягу економічної інформації. На її основі приймаються рішення щодо регулювання параметрів виробництва або планових завдань;

- **аналітична інформація** – дані оперативного обліку;

- **статистична інформація** – дані статистичного обліку;

- **звітна інформація** – відомості про фактичний стан різних сторін виробничо-господарської діяльності підприємства;

- **довідкова інформація** – відомості, що формуються за запитами користувачів системи;

- **спеціальна інформація** – сегменти по задачах, масиви, константи тощо;

2) за стадіями утворення:

- **первинна** - відображає виробничо-господарські процеси в момент їх проходження (бухгалтерська інформація, збір якої здійснюється переважно вручну);

- *похідна* – є результатом обчислень і поділяється на проміжну, що підлягає подальшій обробці, та результативну.

Як первинна, так і похідна економічна інформація може бути змінною (робочою, оперативною) і постійною.

До змінної інформації належать показники разового використання, наприклад дані про кількість відпрацьованого часу, надоеного молока тощо. Ці показники мають властивість змінювати свої значення, оскільки, наприклад, виробіток одного й того ж працівника в різні дні, як правило, різний. Але норма виробітку і розцінка за працю можуть бути одними й тими ж. Тоді це постійні дані.

Постійна інформація використовується багаторазово, тобто вона характеризується деякою стабільністю. Критерієм, що визначає стабільність показника в робочому масиві є коефіцієнт стабільності інформації. При цьому стабільною вважають інформацію, коефіцієнт стабільності якої становить не менше 0,85;

3) за об'єктивністю відображення явищ, подій, господарських операцій інформацію поділяють на *достовірну і недостовірну*;

4) за насиченістю реквізитами – на *недостатню, достатню та надлишкову*;

5) за місцем виникнення – на *внутрішню та зовнішню*;

Внутрішньою називається інформація, яка виникає всередині підприємства (інформація про продукцію, про процеси виробництва, про енергоносії тощо). Зовнішня інформація поділяється на планову, нормативно-довідкову та інформацію про зовнішні управління на наступний період;

6) за відношенням до процесу обробки інформація поділяється на *оброблювану і необроблювану*;

7) за інтервалом часу між надходженням – на *періодичну та неперіодичну*.

У наукових дослідженнях широко використовується оперативна і поточна економічна інформація. Економічна інформація, яка характеризує стан

об'єкта на даний момент, називається **оперативною**, впродовж якогось періоду – **поточною**. Оперативна інформація використовується для оперативного регулювання процесів господарської діяльності у випадках виникнення негативних відхилень від запланованих результатів. Поточна економічна інформація узагальнює результати господарської діяльності підприємства за звітні періоди протягом календарного року.

Головним науково-дослідним центром з проблем економічної інформації в Україні є Український інститут науково-технічної експертизи та інформації (УкрІНТЕІ). Він здійснює державну реєстрацію науково-дослідних робіт і дисертацій, що виконуються в Україні. Згідно з рішенням Кабінету Міністрів України УкрІНТЕІ представляє інтереси України в Міжнародному центрі наукової і технічної інформації.

Рекомендована література: [основна 1-10, інтернет-ресурси -1, 2].

ТЕМА 9. *Оформлення результатів наукового дослідження та впровадження їх у практику господарської діяльності*

Питання для самостійного вивчення:

9.1. Систематизація результатів наукового економічного дослідження.

9.2. Форми подання цифрового та ілюстративного матеріалу.

9.3. Бібліографічний опис джерел, використаних у науковому дослідженні.

9.4. Впровадження результатів завершених наукових досліджень.

9.5. Ефективність результатів наукових досліджень, їх критерії та оцінка.

Систематизація результатів наукового економічного дослідження здійснюється студентами першого курсу у вигляді курсових робіт або тез виступу наукової доповіді на наукових конференціях.

При самостійному опрацюванні даної теми користуватися методичними рекомендаціями з оформлення курсових робіт, зокрема, при оформленні цифрового та ілюстративного матеріалу, бібліографічного опису джерел, використаних у курсових роботах.

Впровадження завершених наукових досліджень являє собою передавання наукової продукції у практичне використання (промислову експлуатацію). Економічна наука як сфера інтелектуальної праці специфічно бере участь у створенні і споживанні всього суспільного продукту і національного доходу. Критерієм її ефективності в кінцевому підсумку виступає підвищення продуктивності і економія всієї суспільної праці та ресурсів завдяки впровадженню досягнень науки в практику господарювання. Витрати на науку, так само, як і інвестиції, є вкладенням для забезпечення більш високого рівня споживання у майбутньому.

Ефект досліджень - це сукупність добутих наукових, економічних і соціальних результатів. Результат зіставлення ефекту із витратами на його досягнення характеризує ефективність досліджень.

виділяють такі види ефективності науково-дослідних робіт: економічна, науково-технічна, соціальна.

Економічна ефективність характеризується вираженням у вартісних вимірниках показником економії живої та уречевленої праці у виробництві, одержаної від використання результатів науково-дослідної роботи, у порівнянні із витратами на виконання дослідження. Єдиним критерієм економічної ефективності результатів науково-дослідних робіт у сфері виробництва і невиробничій сфері є економія суспільних витрат, виражених приростом економічного ефекту на одиницю корисної роботи.

Науково-технічна ефективність відображає приріст нових наукових знань, призначених для подальшого розвитку науки і техніки.

Соціальна ефективність виявляється у поліпшенні життєвих факторів людей, розвитку охорони здоров'я та культури, науки та освіти, поліпшенні екологічних умов та ін.

Розглянуті види ефективності науково-дослідних робіт взаємопов'язані і впливають один на одного. Ефективність від впровадження результатів дослідження може проявитися у розвитку теорії науки, удосконаленні методів господарювання і у соціальному розвитку суспільства.

При оцінці результатів науково-дослідної роботи, залежно від поставлених цілей, в якості критеріїв приймається один з видів ефекту, а останні використовуються як допоміжні.

Визначення економічної ефективності НДР в умовах виробництва є одним з найважливіших і найскладніших завдань. Вона передбачає вивчення ефективності впровадження нових технологічних процесів, удосконалення системи управління тощо. При цьому співставляються витрати на проведення наукового дослідження та на його впровадження з отриманим економічним ефектом. Економічні витрати за довгостроковими комплексними науковими дослідницькими програмами визначаються на основі розрахунку інтегрального показника за строк здійснення програми і наступного ефективного використання її результатів.

Отже, економічна ефективність наукових досліджень в залежності від галузі та проблеми, яка розглядається, насамперед визначається на стадії техніко-економічного обґрунтування теми досліджень, уточнюється за кінцевими результатом виконаної роботи і співставляється з отриманим результатом практичного впровадження. Практично в будь-якій науково-дослідній роботі поряд з вибором і обґрунтуванням теми дослідження, виконанням дослідження важливими є етапи впровадження його в практику роботи тієї чи іншої системи та оцінка ефективності.

Рекомендована література: [основна 1-10].

ТЕМА 10. *Методика підготовки тез наукової доповіді. Порядок написання наукової статті. Критерії оцінювання науковості*

Питання для самостійного вивчення:

- 10.1. Загальні вимоги до тез наукової доповіді.
- 10.2. Типи тез та алгоритм їх написання.
- 10.3. Методика написання наукової статті.
- 10.4. Окремі вимоги до написання наукової статті.
- 10.5. Опублікування наукової статті.

10.6. Критерії науковості. Показники оцінювання науковості. Наукометричні бази даних.

При опрацюванні теми слід звернути увагу на:

Тези доповіді (від гр. thesis – положення, твердження) – це опубліковані до початку наукової чи науково-практичної конференції, з'їзду, симпозіуму матеріали попереднього характеру, що містять виклад основних аспектів планованої наукової доповіді.

Тези доповіді на конференції є оприлюдненим проміжним результатом наукової роботи дослідника. При виборі напряму науково-дослідницької роботи дослідник має врахувати, що пошуково-дослідницька тема тез доповіді має бути:

- а) актуальною як з практичного, так і з теоретичного погляду;
- б) посильною для виконання;
- в) перспективною для подальшого продовження роботи в цьому напрямі, у тому числі у студентському науковому товаристві;
- г) достатньо забезпеченою відповідним первинним матеріалом;
- д) безумовно, цікавою для дослідника, що стимулює пошукову ініціативу.

При підготовці тез, слід звертати увагу на вимоги оформлення тез виданням, де вони плануються бути опублікованими. Загалом тези пишуться обсягом 2-3 стор. друкованого тексту, проте обсяг тез може визначатися до 5 стр. друкованого тексту.

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ

Обсяг – **4-5 сторінок** (кегель 14, Times N Roman, інтервал – 1,5). Текст повинен бути надрукований з одного боку аркуша. Верхнє, нижнє, лівє, правє поле – 20 мм. Текст набирається без переносів, на всю ширину сторінки. Сторінки без нумерації. Необхідно використовувати парні лапки («»). При наборі тексту слід розрізняти символи дефісу і тире.

Тези необхідно надсилати одним файлом, підписувати **за прізвищем автора** (наприклад, Іваненко_Тези).

Автори несуть відповідальність за точність викладених фактів, цитат і посилань. Подається матеріал електронною поштою. **Відомості про автора (авторів):** прізвище, ім'я по-батькові, науковий ступінь, вчене звання (довідка про автора), контактні телефони, e-mail.

ЗРАЗОК ДОВІДКИ ПРО АВТОРА:

Іваненко Іван Іванович – магістр факультету міжнародних економічних відносин ДВНЗ «УжНУ».

тел. 067 12 91 934

stepan-vovk@ukr.net

Приклад оформлення

*Іван ІВАНЕНКО,
магістр факультету
міжнародних економічних відносин
ДВНЗ «УжНУ».
(Ужгород, Україна)*

ПОЛКУЛЬТУРНЕ ВИХОВАННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ: СТРИЖНЕВІ ЧИННИКИ

ТЕКСТ

ЛІТЕРАТУРА

1. Береза А., Нестерович Б. Удосконалення виконавської підготовки баяніста в процесі самостійної роботи [Ноти]: навч.-метод. посіб. – Вінниця: Нова Книга, 2011. – Вид. 2-е, змін. і доп. – 176 с.
2. Давидов М. Школа виконавської майстерності баяніста (акордеоніста) : посібник [для студ. та педагогів вищих і середніх навч. закл.]. – К. : Вид-тво ім. Олени Тиліги, 1998. – 112 с.
3. Ільченко О. Художні основи аматорського народно-оркестрового виконавства : автореф. дис... докт. мистецтв.: спец. 17.00.03 – музичне мистецтво. – К., 1996. – 60 с.
4. Пасічняк Л. Етапи становлення репертуару академічних народно-інструментальних ансамблів України ХХ століття // Академічне народно-інструментальне мистецтво та вокальні школи Львівщини: зб. матер. наук.-практ. конф. (Львів, 3 листопада 2005) / [ред.-упоряд. А. Душний, С. Карась, Б. Пиц]. – Дрогобич : Коло, 2005. – С. 261–269.
5. Шишко Л. У Луцьку формується авторитетна баянна школа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vidomosti-ua.com/news/12715> [15.09.2015]
6. Юник Д. Виконавська надійність музикантів : зміст, структура, і методика формування : [монографія]. – К.: ДАКККіМ, 2009. – 340 с.

Основним видом оперативної публікації про нові дослідження з конкретної тематики є **наукова стаття**, мета якої полягає в поданні інформації про проведену наукову роботу, одержані результати та визначенні напрямку для подальшої розробки теми, актуальних проблем, що потребують свого розв'язання. У науковій статті обов'язково наявні вступ, основна частина та висновки. Обсяг статті 6-24 сторінки, хоча більшість видань у фіксовану оплату за публікацію включає 8-12 сторінок, інші оплачуються додатково.

Наукова стаття повинна містити також анотацію. **Анотація** – стисла характеристика змісту наукової статті, у якій викладено найголовніші висновки, визначено їх цільове призначення та наукову вартість.

ТЕХНІЧНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТТІ:

- Обсяг статті від 12 до 20 сторінок, включаючи ілюстрації, таблиці, графіки, список літератури. Шрифт тексту – Times New Roman, розмір 14, через інтервал 1,5; поля з усіх сторін – 20 мм.
- Якщо стаття містить таблиці і (або) рисунки, то вони повинні бути компактними, мати назву, шрифт тексту – Times New Roman, розмір 12.
- Математичні формули мають бути ретельно перевірені та чітко надруковані.
- Кількість таблиць, формул та ілюстрацій має бути мінімальною та доречною.
- Рисунки і таблиці на альбомних сторінках не приймаються.
- Посилання на джерела необхідно робити по тексту у квадратних дужках із зазначенням номерів сторінок відповідно джерела: наприклад, [3, с. 234] або [2, с. 35; 8, с. 234].
- Список використаних джерел подається наприкінці статті в порядку згадування джерел відповідно до розробленого в 2015 році Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання ([приклад оформлення списку використаних джерел](#))
□ Список джерел «References» (список для міжнародних баз даних) розміщується після списку використаних джерел. При оформленні "References" посилання на джерела необхідно робити в романському алфавіті ([приклади оформлення "References"](#)).

СТРУКТУРА СТАТТІ:

- Приймаються наукові статті, відповідно до постанови Президії Вищої атестаційної комісії України № 705/1 від 15 січня 2003 р. «Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліків ВАК України», мають містити такі необхідні елементи: – **постановку проблеми** у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;
- **аналіз останніх досліджень і публікацій**, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор;
 - **виділення невирішених раніше частин загальної проблеми**, котрим присвячується означена стаття;
 - **формулювання цілей статті** (постановка завдання);

- **виклад основного матеріалу дослідження** з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
- **висновки** з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Стаття повинна містити **анотації** та **ключові слова** українською, російською та англійською мовами. Обсяг анотацій українською та російською мовою має бути мінімум 700 знаків без пробілів. Кількість ключових слів/словосполучень – мінімум 5 позицій. **Обсяг розширеної анотації англійською мовою** має бути мінімум 1800 знаків без пробілів. У даній анотації англійською мовою автор повинен вказати на актуальність теми. Необхідно висвітлити обговорювані питання, не представивши результати. Автор не повинен посилається на будь-які дослідження або інші джерела інформації. Анотація має бути написана без підрозділів. Текст повинен бути коротким і оригінальним. Недоцільно використовувати інформацію з тексту статті. Якщо стаття подана англійською мовою, у такому разі розширена анотація має бути подана українською мовою. При наявності проблем з достовірністю перекладу, редакція може допомогти у їх вирішенні.

Для зручності авторів рекомендуємо у якості зразку оформлення розглянути [приклад статті у Науковому віснику Ужгородського національного університету](#).

Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство

Електронна пошта: editor@visnyk-econom.uzhnu.uz.ua

Сторінка журналу: www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua

Також можна використовуватися посилання <http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/index.php/2020> для пошуку електронної версії журналу.

Статті необхідно надсилати одним файлом, підписувати **за прізвищем автора** (наприклад, Іваненко_Стаття).

Автори несуть відповідальність за точність викладених фактів, цитат і посилань. Подається матеріал електронною поштою. **Відомості про автора (авторів):** прізвище, ім'я по-батькові, місце навчання, контактні телефони, e-mail.

ЗРАЗОК ДОВІДКИ ПРО АВТОРА:

Іваненко Іван Іванович – магістр факультету міжнародних економічних відносин ДВНЗ «УжНУ».

тел. 067 12 91 934

stepan-vovk@ukr.net

Критерії науковості – це правила, за якими проводиться оцінювання відповідності або невідповідності певних знань узагальненим ґносеологічним уявленням про встановлені стандарти наукового знання.

Критерії науковості

Принциповим критерієм науковості є *принцип об'єктивності* у знанні, згідно з яким умовою науковості виступає подання предмета дослідження в об'єктивованому вигляді, незалежно від того, які – матеріальні чи ідеальні – феномени досліджуються.

Критеріальною ознакою науковості є *максимальне абстрагування* від суб'єкта. Звичайно, дослідника як суб'єкта не можна повністю відсторонити від аналізу об'єкта. Тому в науковому пізнанні об'єктивність розглядається з позицій інтерсуб'єктивності, тобто тієї об'єктивності, яка може бути закладена в позиції суб'єкта.

Важливим критерієм науковості є *введення причинної матриці* пояснення явищ. Наука радикально відмежовується від принципу "post hoc, ergo propter hoc" ("після цього, отже, внаслідок цього"), притаманного побутовій ментальності, і обстоює позиції аналізу закономірностей, що розкривають причинно-наслідкові схеми досліджуваних подій.

Не менш істотний критерій – *принцип ідеалізації*. Адже наука досліджує явища, так би мовити, у чистому вигляді, відсторонюючись від дрібниць та всього того, що заважає виявити типові, істотні, принципові ознаки чи риси закономірного перебігу процесів.

Складним за проявами дії є такий критеріальний чинник наукового знання, як *принцип простоти*. Ідеться про те, що коли можна пояснити певні явища однією підставою, не слід вводити додаткові.

І нарешті, ідеологічним вираженням відмежування наукового знання від лженауки чи побутового досвіду є *принцип істотної самокритичності* науки, випробування будь-яких привабливих положень експериментом чи неспростованими фактами.

Проблема оцінювання якості діяльності окремого ученого і наукових колективів виникла з моменту зародження самої науки і в усі часи так чи інакше була однією з актуальних проблем.

Проблемою оцінювання науковців займається наукометрія – галузь наукознавства, що займається статистичними дослідженнями структури і динаміки наукової інформації.

З безлічі вивчених і випробуваних наукометричних методів для вирішення інформаційних завдань користувача найбільше підходять такі методи, як статистичний, підрахунку кількості публікацій, цитат-індекс.

Статистичний метод

Статистичний метод використовує такі вимірники, як кількість учених, журналів, замовлень на річні комплекти журналів у бібліотеках та інформаційних центрах.

Метод підрахунку кількості публікацій

При розподілі журналів за кількістю релевантних (відповідних інформаційній задачі користувача) публікацій як основний індикатор можна використати метод підрахунку кількості цих публікацій. Такий розподіл доцільний при організації самоінформації, тобто при виділенні "ядра" журналів, які повинен переглядати сам користувач. Розподіл середнього обсягу статей за авторами, окремими напрямками, авторами і організаціями (науковими або проектними), регіонами варто проводити в табличному варіанті через багатофакторні індикатори. Таким чином, у методі підрахунку публікацій вимірником є кількість наукових продуктів (книг, статей, звітів та ін.), що поєднуються загальним терміном – "публікація". Розподіл учених за кількістю публікацій дає змогу виявити не тільки продуктивність, але й ранг ученого, і, отже, його значущість.

Метод цитат-індексу

Метод цитат-індексу ґрунтується на обов'язковості посилань у наукових публікаціях; в його основі лежить наукометричний індикатор – *кількість посилань*. Цей метод використовують для вимірювання параметрів науки і продукту праці вченого – наукової публікації. Перспективи розвитку методу цитат-індексу більшою мірою пов'язані з розвитком комп'ютерних мереж обліку цитування.

Розподіл журналів за їх цитуванням можливий у декількох варіантах. Одним з них є розподіл за кількістю посилань на них, іншим – за кількістю посилань на них, поділений на кількість розміщених у цих журналах публікацій.

Індекс цитування

Індекс цитування (ІЦ) – реферативна база наукових публікацій, що індексує посилання, вказані в пристатейних списках цих публікацій, і надає кількісні показники щодо цих посилань.

Індекс Хірша

Індекс Хірша (h-індекс) – це наукометричний показник, запропонований у 2005 р. американським фізиком Хорхе Хіршом з університету Сан-Дієго, Каліфорнія. Індекс Хірша є кількісною характеристикою продуктивності вченого за кількістю його публікацій і цитувань цих публікацій. Індекс обчислюють на основі розподілу цитувань робіт цього дослідника.

За пропозицією Хірша, вчений має індекс h , якщо h з його N_p статей цитуються як мінімум h разів кожна, тоді як решта ($N_p - h$) статей цитуються не більш, ніж h разів кожна. Інакше кажучи, вчений з індексом h опублікував h статей, на кожен з яких послалися як мінімум h разів.

Так, якщо у дослідника опубліковано 100 статей, на кожен з яких є лише одне посилання, його h-індекс дорівнює 1. Таким же буде h-індекс дослідника, що опублікував одну статтю, на яку посилалися 100 разів. Водночас (більш реальний випадок), якщо у дослідника є 1 стаття з 9 цитуваннями, 2 статті з 8 цитуваннями, 3 статті з 7 цитуваннями, ..., 9 статей з 1 цитуванням кожною з них, то його h-індекс дорівнює 5.

Індекс Хірша був розроблений для більш адекватного оцінювання наукової продуктивності дослідника, ніж за допомогою таких простих характеристик, як загальна кількість публікацій / загальна кількість цитувань.

Проте цей індекс доречний лише при порівнянні вчених, що працюють в одній галузі досліджень, оскільки традиції, пов'язані з цитуванням, відрізняються в різних галузях науки (наприклад, у біології та медицині й-індекс набагато вищий, ніж у фізиці). У нормі h-індекс фізика приблизно

дорівнює тривалості його наукової кар'єри в роках, тоді як у видатного фізика він удвічі вищий.

Для визначення індексу цитованості та індексації наукової літератури сьогодні використовують спеціальні наукові пошукові системи такі, як:

Google Scholar - Інформаційно-пошукова система, орієнтована на пошук наукової літератури за різними галузями знань та за різними джерелами, включаючи рецензовані статті, дисертації, книги, реферати і звіти, що опубліковані видавництвами наукової літератури, професійними асоціаціями, вищими навчальними закладами та іншими науковими організаціями; модифікація Google;

Google Book Search - Світова електронна бібліотека книг;

Реферативно- бібліографічна база даних Scopus

Scopus – бібліографічна і реферативна база даних та інструмент для відстеження цитованості статей, опублікованих у наукових виданнях. Індує 18000 назв наукових видань з технічних, медичних та гуманітарних наук 5000 видавців. База даних індує наукові журнали, матеріали конференцій та окремі книжкові видання. Розробником та власником Scopus є видавнича корпорація Elsevier. База даних доступна на умовах передплати через веб-інтерфейс. Пошуковий апарат Scopus інтегрований з пошуковою системою Scirus для пошуку веб-сторінок та патентною базою даних.

База даних Scopus позиціонується видавничою корпорацією Elsevier як найбільша у світі універсальна реферативна база даних з можливостями відстеження наукової цитованості публікацій.

Класифікаційна система Scopus включає 24 тематичні розділи.

Scopus індує наукові джерела, що видаються різними мовами, за наявності у них англійських версій рефератів.

Цитованість у цій базі даних підраховується шляхом автоматизованого аналізу змісту цих списків. Таким чином, у SCOPUS підраховується кількість посилань на всі проіндексовані ресурси, але лише у ресурсах, опублікованих після 1996 р.

Для авторів, які опублікували більше однієї статті, у SCOPUS створюються індивідуальні облікові записи – профілі авторів з унікальними ідентифікаторами авторів (Author ID). База даних SCOPUS надає широкі можливості для отримання наукової статистики та проведення автоматизованого аналізу видань.

Рекомендована література: [основна 1-10].

5. ТЕМАТИКА ТА МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ ЕСЕ (РЕФЕРАТИВ)

Однією з форм самостійної роботи студентів в освітньому процесі є індивідуальна науково-дослідна робота. Найпростішою формою такої роботи, рекомендованої для студентів 1 курсу, є написання есе (рефератів) за запропонованими темами.

З метою поглибленого вивчення теоретичного і практичного матеріалу студент пише есе (реферат) або готує презентації по тематиці самостійної роботи.

Підготовка реферату – один з етапів вивчення курсу “Основи наукових досліджень в економіці”. Його метою є розширення і поглиблення теоретичних знань та практичних навичок аналітичної роботи з певної теми на основі самостійного узагальнення зібраного матеріалу.

Реферат є результатом самостійного дослідження з обраної теми.

При написанні реферату студент має показати вміння користуватися нормативними документами, літературними джерелами, узагальнювати підібрані матеріали, формулювати обґрунтовані висновки і пропозиції.

Підготовка реферату включає такі етапи: вибір теми; визначення завдань дослідження та складання плану реферату; підбір літературних джерел та фактичного матеріалу; написання та оформлення реферату.

Тема реферату обирається з переліку тем самостійно або за допомогою наукового керівника.

Реферат друкується на комп'ютері з використанням шрифтів текстового редактора Word (Times New Roman) розміру 14 через 1,5 міжрядкові інтервали. Розміщуючи текст необхідно дотримуватися таких полів: розташування – книжне, ліве – 30 мм., верхнє і нижнє – по 20 мм, праве – 10 мм, вирівнювання тексту роботи – по ширині.

Заголовки структурних частин роботи „ЗМІСТ”, „ВСТУП”, „РОЗДІЛ”, „ВИСНОВКИ”, „СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ” друкують великими літерами симетрично щодо тексту. У Вступі доречно визначити актуальність теми, у Висновках висвітлити власні міркування з розглянутих проблем.

Кожну структурну частину реферату потрібно починати з нової сторінки.

Номер на сторінках проставляється у **правому верхньому куті** без риски і крапки в кінці.

Виконання рефератів як одна із форм самостійної роботи включає такі етапи:

1. Вибір теми реферату:
 - підбір та вивчення загальної та спеціальної літератури по темі;
 - складання плану реферату;
 - написання тексту реферату та оформлення списку використаної літератури. Список використаної літератури подається або в алфавітному порядку або в порядку згадування джерел у тексті.
2. При написанні реферату студент зобов'язаний максимально використати наявні джерела по темі, зокрема, монографічну літературу, наукові публікації та навчальні підручники. При їх використанні в тексті повинні бути зроблені посилання на ці джерела у відповідності з чинними вимогами та стандартами.
3. На початку реферату повинен бути план з 2-3-х питань, що підпорядковані розкриттю теми.
4. У кінці реферату необхідно подати список використаної літератури по темі.
5. Тема реферату вважається розкритою при логічному та послідовному висвітленні питань плану.
6. Обсяг реферату – 7-10 сторінок машинопису.

Тематика наукових рефератів

До змістовного модуля 1

1. Поняття про науку, її роль у розвитку суспільства.
2. Основні етапи розвитку науки.
3. Наукові революції та їх наслідки.
4. Цілі та завдання наукового дослідження.
5. Експериментальні дослідження.
6. Структура та класифікація науки.

7. Форми залучення студентів до навчально-дослідної роботи.
8. Наукові дослідження: поняття, види та форми організації.
9. Підготовка наукових кадрів.
10. Основні принципи і прийоми організації наукової праці студентів.
11. Роль і завдання науково-дослідної роботи студентів.
12. Наукові напрямки досліджень в економіці.
13. Об'єкти наукових досліджень та їх класифікація.
14. Гіпотеза та її доказ.
15. Раціональна організація розумової праці дослідника.

До змістовного модуля 2

1. Джерела інформації для наукових досліджень.
2. Бібліотека як центр інформації для наукового дослідження, основні відділи бібліотеки.
3. Форми та методи роботи з книгою.
4. Експертний метод дослідження.
5. Архітектоніка наукової роботи (анотація, вступ, теоретична та практична частини, розрахунок ефективності, висновки, тощо).
6. Ефективність результатів наукових досліджень, їх критерії та оцінка.
7. Емпіричні методи наукових досліджень.
8. Узагальнення, відбір та обробка інформації.
9. Архітектоніка наукової статті.
10. Вибір теми наукового дослідження: фактори, прийоми та засоби.
11. Обробка наукової інформації.
12. Критерії вибору та обґрунтування теми наукового дослідження.
13. Загальнонаукові методи дослідження.
14. Завдання та методи теоретичного дослідження.
15. Науковий експеримент: ціль, завдання, методика проведення.

Зразок оформлення титульної сторінки реферату

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН**

**Попович Марина Василівна –
студентка І курсу
факультету міжнародних економічних відносин
денної/заочної форми навчання
спеціальність: «міжнародні економічні відносини»**

Реферат

**Предмет: «ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
В ЕКОНОМІЦІ»**

ТЕМА: _____

Викладач: доц. Рошко С.М.

Ужгород – 2023

6. ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО ОСНОВНИХ ТЕМ КУРСУ

Тема: Наука і наукове дослідження

Варіант 1

1. Наука – це:

- а) сфера людської діяльності, яка направлена на вироблення та систематизування нових знань про природу, суспільство, мислення та пізнання навколишнього світу;
- б) результат цієї діяльності – система отриманих наукових знань, одна із форм суспільної свідомості, соціальний інститут;
- в) спосіб теоретичного дослідження або практичного здійснення якого-небудь явища або процесу.

2. Гіпотеза – це:

- а) система правил і прийомів підходу до вивчення явищ і закономірностей природи, суспільства, мислення, інструмент для відкриття об'єктивних законів дійсності;
- б) визначення конкретного об'єкта й всебічне, достовірне вивчення його структури, характеристик, зв'язків на основі розроблених у науці принципів і методів пізнання, а також одержання корисних для діяльності людини результатів, впровадження їх у виробництво й одержання ефекту;
- в) науково обґрунтовані припущення, висунуті для пояснення якого-небудь процесу, які після перевірки можуть виявитися істинними або помилковими.

3. Під метою наукового дослідження розуміють:

- а) визначення конкретного об'єкта й всебічне, достовірне вивчення його структури, характеристик, зв'язків на основі розроблених у науці принципів і методів пізнання, а також одержання корисних для діяльності людини результатів, впровадження у виробництво й одержання ефекту;
- б) науково обґрунтовані припущення, висунуті для пояснення якого-небудь процесу, які після перевірки можуть виявитися істинними або помилковими;
- в) сферу людської діяльності, яка направлена на вироблення та систематизування нових знань про природу, суспільство, мислення та пізнання навколишнього світу.

4. Що ми розуміємо під темою?

- а) це наукове завдання, що охоплює певну область наукового дослідження;
- б) складне наукове завдання, що охоплює значну область дослідження й має перспективне значення;
- в) науково обґрунтовані припущення, висунуті для пояснення якого-небудь процесу, які після перевірки можуть виявитися істинними або помилковими.

5. У яких випадках уживається гіпотеза?

- а) коли факти складні й гіпотеза може принести користь, як узагальнення знань у цей момент, як вірний крок до роз'яснення їх;
- б) коли причини, що зробили або провадять факти, недоступні досвіду, а тим часом дії або слідства їх можуть бути досліджувані;
- в) коли відомі факти недостатні для пояснення причинної залежності явища, а є потреба в тім, щоб його пояснити.

6. Вимоги до сучасних гіпотез:

- а) принципова можливість перевірити запропоновану гіпотезу; принципова (логічна) простота; спадкоємний зв'язок висунутої гіпотези з попереднім знанням;
- б) принципова (логічна) простота; спадкоємний зв'язок висунутої гіпотези з попереднім знанням;
- в) принципова можливість перевірити запропоновану гіпотезу;

7. Процес побудови гіпотези

- а) побудова ряду суджень, які ставляться до певного предмета або питання, ідуть одне за іншим так, що з попередніх суджень із необхідністю або високою ймовірністю випливають інші, а в результаті виходить відповідь на поставлене питання;
- б) формулювання гіпотези, визначення одного або декількох можливих наслідків;
- в) відкриття якого-небудь явища або класу однорідних явищ, причину існування, вивчення цього явища або класу явищ за допомогою досвідів, доступних спостережень, формулювання гіпотези, визначення одного або декількох можливих наслідків, перевірка того, наскільки ці наслідки відповідають фактам дійсності.

8. Людське пізнання – це:

- а) сукупність прийомів і методів для вивчення складних об'єктів систем, що представляють собою складну сукупність взаємодіючих між собою елементів;
- б) форма мислення, за допомогою якої думка наводиться на яке-небудь загальне правило, загальне положення, властиве всім одиничним предметам якого-небудь класу;
- в) це безперервний процес уточнення старих і розкриття нових, раніше невідомих сторін дійсності.

9. Дайте визначення предмету науки:

- а) матеріальні об'єкти природи;
- б) пов'язані між собою форми руху;
- в) особливості відображення форм руху матерії у свідомості людей;
- г) пізнання постійного розвитку;
- г) форми мислення.

10. Дайте визначення поняттю «наука»:

- а) процес пізнання закономірностей об'єктивного світу;
- б) система знань, об'єктивних законів природи, суспільства і мислення, які перетворюються у продуктивну силу суспільства в результаті діяльності людей;
- в) особлива форма суспільної свідомості;
- г) динамічна система знань;
- г) все разом.

11. Дайте визначення поняттю «знання»:

- а) продукт науки та її матеріал;
- б) перевірений практикою результат пізнання дійсності;
- в) адекватне відбиття дійсності в свідомості людини;
- г) результат праці людини;
- г) процес розвитку людської думки.

12. Дайте визначення науковому пізнанню:

- а) дослідження з певною метою, завданням та методологією;
- б) певні цілі і задачі;
- в) певні методи отримання і перевірки знань;
- г) теоретичні основи для практики;
- г) теоретичне осмислення та обґрунтування практики.

13. Назвіть наукові концепції:

- а) класична;
- б) індустріальна;
- в) посткласична;
- г) антропокласична.

14. Які з наведених галузей знань відносяться до філософських:

- а) фізика;
- б) хімія;
- в) психологія;
- г) педагогіка;
- г) економіка;
- д) філологія;
- е) технологія;
- є) географія;
- ж) історія;
- з) право;
- и) філософія;
- і) біологія;
- ї) соціологія.

15. Дайте правильну відповідь: поняття – це

- а) розкриття змісту поняття;

- б) форма логічного мислення, поняття, в якій розкриваються внутрішні, суттєві сторони та відносини досліджуваних предметів;
- в) положення, які сприймаються без доказів;
- г) твердження як істина в межах певної наукової теорії, сприймається без доказу і виступає у ролі аксіоми;
- г) головне початкове положення будь-якої наукової теорії, вчення, науки як початкова форма систематизації знань, абстрактне визначення ідеї;
- д) відображення найбільш суттєвих і властивих предмету чи явищу ознак.

Тема: Наука і наукове дослідження
Варіант 2

1. Які функції виконує наука в суспільстві:

- а) задоволення потреб людини у пізнанні законів природи і суспільства;
- б) розвитку культури, гуманізації виховання і формування людини;
- в) удосконалення виробництва і суспільних відносин;
- г) забезпечення обороноздатності держави і її міжнародного іміджу;
- г) формування різноманітних галузей наукових теорій.

2. Які з наведених галузей знань відносяться до природничих:

- а) хімія;
- б) психологія;
- в) педагогіка;
- г) логіка;
- г) економіка.
- д) філологія;
- е) історія;
- є) право;
- ж) філософія;
- з) соціологія.

3. Які з наведених галузей знань відносяться до суспільних:

- а) фізика;
- б) хімія;
- в) психологія;
- г) логіка;
- г) технологія;
- д) географія;
- е) філософія;
- є) біологія.

4. Головною функцією науки є:

- а) пізнання об'єктивного світу від живого спостереження до абстрактного мислення і до практики;
- б) участь у розвитку науково-технічного процесу;

- в) участь у вдосконаленні матеріального виробництва;
- г) участь у забезпеченні ефективності управління;
- г) участь у накопиченні фактів та розкритті закономірностей навколишнього світу.

5. Дайте визначення поняттю «наукове дослідження»:

- а) цілісний підхід до вивчення окремих явищ;
- б) застосування історичного підходу до пізнання дійсності;
- в) цілеспрямоване вивчення явищ і процесів, аналіз впливу на них різних факторів, а також вивчення взаємодії між явищами.

6. Об'єкт дослідження – це:

- а) підприємство або галузь;
- б) процес чи явище, яке породжує проблемну ситуацію і яке обрано для дослідження;
- в) те, на що спрямований процес пізнання;
- г) навколишній матеріальний світ і його відображення у свідомості людини.

7. Предмет дослідження – це:

- а) явище або процес, обрані для пізнання;
- б) фактори та взаємовідносини між ними;
- в) властивості явищ, процесів, досліджувані з певною метою відносно їх ставлення для об'єкту.

8. За яких умов гіпотеза переконлива:

- а) не суперечить принципам наукового пізнання;
- б) враховує раніше відомі науці закони;
- в) пояснює всі фактори, для вивчення яких вона висувається;
- г) принципово перевіряється;
- г) логічно не суперечлива;
- д) максимально проста;
- е) все зазначене правильне.

9. Форма думки, в якій міститься усвідомлення мети пізнання нового явища – це:

- а) наукова ідея;
- б) закон;
- в) поняття;
- г) принцип.

10. Форма достовірного наукового знання про дійсність, що являє собою систему понять, тверджень, доказів, дає цілісне уявлення про закономірності та зв'язки у суспільстві називається:

- а) науковою теорією;
- б) законом;
- в) поняттям.

11. Особлива форма думки, що узагальнює та виокремлює предмети, явища за певними ознаками, відображає суттєві його якості називається:

- а) науковою теорією;
- б) поняттям;
- в) гіпотезою;
- г) законом.

12. Науково обґрунтовані припущення, які висуваються для пояснення якого-небудь процесу, що після перевірки можуть виявитися істинними або хибними, називаються:

- а) поняттям;
- б) законом;
- в) гіпотезою;
- г) науковою теорією.

13. Під законом у науці розуміють:

- а) абстрактні визначення ідеї, що виникли в результаті суб'єктивного осягнення досвіду людства;
- б) суттєві, стійкі та постійно повторювані об'єктивні внутрішні зв'язки між явищами, предметами, елементами та якостями;
- в) науково обґрунтовані припущення, які висуваються для пояснення якого-небудь процесу, що після перевірки можуть виявитися істинними або хибними.

14. Наука – це:

- а) сфера людської діяльності, яка направлена на вироблення та систематизування нових знань про природу, суспільство, мислення та пізнання навколишнього світу;
- б) результат цієї діяльності – система отриманих наукових знань, одна із форм суспільної свідомості, соціальний інститут;
- в) спосіб теоретичного дослідження або практичного здійснення якого-небудь явища або процесу.

15. Під метою наукового дослідження розуміють:

- а) визначення конкретного об'єкта й всебічне, достовірне вивчення його структури, характеристик, зв'язків на основі розроблених у науці принципів і методів пізнання, а також одержання корисних для діяльності людини результатів, впровадження у виробництво й одержання ефекту;
- б) науково обґрунтовані припущення, висунуті для пояснення якого-небудь процесу, які після перевірки можуть виявитися істинними або помилковими;
- в) сферу людської діяльності, яка направлена на вироблення та систематизування нових знань про природу, суспільство, мислення та пізнання навколишнього світу.

**Тема: Організація науково-дослідної роботи (НДР). Інформаційне
забезпечення наукових досліджень**

1. Науково-дослідницька діяльність студентів – це:

- а) навчання елементам дослідницької діяльності при вивченні спецкурсів;
- б) наукові дослідження студентів під керівництвом професорсько-викладацького складу у процесі навчання та підготовки магістерських, дипломних (курсівих) робіт;
- в) участь у студентських конференціях, наукових гуртках в позааудиторний час;
- г) підготовка наукових статей, рекламна діяльність;
- ґ) аудиторне навчання студентів.

2. Під проблемою розуміють:

- а) складне наукове завдання, що охоплює значну область дослідження й має перспективне значення;
- б) це наукове завдання, що охоплює певну область наукового дослідження;
- в) це найбільш загальний емпіричний метод пізнання, у якому провадять не тільки спостереження й виміри, але й здійснюють перестановку, зміну об'єкта дослідження.

3. Процедура дослідження – це:

- а) сукупність способів і прийомів пізнання;
- б) певна послідовність дій, спосіб організації дослідження;
- в) загальна методологія, універсальна стосовно всіх наук, у зміст якої входять всі методи пізнання.

4. Які стадії мають дослідження?

- а) вибір проблеми;
- б) перебір різних варіантів рішень;
- в) вибір проблеми; ознайомлення з наявними рішеннями; обґрунтована відмова від наявних рішень; перебір різних варіантів рішень.

5. Характерні ознаки наукової діяльності:

- а) систематизація знань;
- б) наявність наукової проблеми;
- в) наявність об'єкту і предмету дослідження;
- г) практична значущість процесу, що вивчається;
- ґ) розкриття сутності явищ та взаємозв'язку між ними;
- д) специфічні методи пізнання.

6. Назвіть суб'єктів наукової діяльності:

- а) науково-педагогічні працівники;
- б) студенти, асистенти;

- в) вчені;
- г) наукові працівники;
- г) всі разом.

7. Вимоги до вибору теми дослідження:

- а) наявність близької за назвою і розробкою теми;
- б) актуальність;
- в) перспективність;
- г) відповідність профілю навчання;
- г) ступінь відповідності до загальнонаукової проблеми кафедри.

8. За якими напрямками визначається ефективність науково-дослідних робіт:

- а) культурологічними;
- б) соціальними;
- в) економічними;
- г) етнографічними.

9. Якими показниками можна визначити ефективність науково-дослідної роботи у ВНЗ:

- а) підготовка кандидатів, докторів наук;
- б) якість підготовки фахівців для існуючої системи господарства;
- в) рівень видавничої роботи;
- г) зайнятість студентів у наукових гуртках;
- г) кількість наукових статей у журналах;
- д) розробка і введення нових курсів;
- е) працевлаштування випускників.

10. При визначенні змісту наукової проблеми (теми) необхідно:

- а) з'ясувати, які явища, предмети, процеси, закономірності має охоплювати проблема;
- б) обмежити тему від питань суміжних тем;
- в) визначити коло літературних джерел і документів, які є основними і вихідними при розробленні проблем;
- г) все зазначене вірно.

11. Процедура дослідження – це:

- а) певна послідовність дій, спосіб організації дослідження;
- б) сукупність способів і прийомів пізнання;
- в) загальна методологія, універсальна стосовно всіх наук, у зміст якої входять всі методи пізнання.

12. Наукове дослідження сутності торговельного прибутку є:

- а) теоретичним;
- б) теоретико-експериментальним;
- в) експериментальним.

13. Наукове дослідження, яке визначає розмір торговельного прибутку є:

- а) теоретичним;
- б) теоретико-експериментальним;
- в) експериментальним.

14. Наукове дослідження, яке вивчає шляхи розподілу торговельного прибутку є:

- а) теоретичним;
- б) теоретико-експериментальним;
- в) експериментальним.

15. Наукове дослідження резервів підвищення ефективності комерційної діяльності торговельних підприємств є:

- а) комплексним;
- б) диференційованим.

16. Згідно з Законом про інформацію основними видами інформації за змістом є:

- а) статистична інформація;
- б) юридична інформація;
- в) інформація про фізичну особу;
- г) політична інформація.

17. Метод зіставлення досліджуваних явищ та встановлення їх подібності і відмінності називають:

- а) абстрагуванням;
- б) порівнянням;
- в) екстраполяцією.

18. Дослідження ефективності механізації трудових процесів у підприємствах торгівлі належить до:

- а) фундаментальних досліджень;
- б) прикладних досліджень.

19. Згідно з Законом про інформацію основними видами інформації за змістом є:

- а) інформація довідково-енциклопедичного характеру;
- б) конфіденційна інформація;
- в) статистична інформація;
- г) економічна інформація.

20. Основною метою рецензії є:

- а) швидко ознайомити читачів з твором;
- б) висловити пропозиції;
- в) рекомендувати твір до друку чи захисту.

21. Документ, в якому дається коротка, стисла характеристика змісту книги, статті, рукопису, називається:

- а) анотацією;
- б) відгуком;
- в) рефератом.

22. Документ, що містить письмовий виклад наукової статті, монографії, результатів наукового дослідження, змісту книги, називається:

- а) рецензією;
- б) рефератом;
- в) статтею.

23. Згідно з Законом про інформацію основними видами інформації за змістом є:

- а) соціологічна інформація;
- б) економічна інформація;
- в) інформація про стан довкілля (екологічна інформація);
- г) наукова інформація.

24. УДК – це бібліотечно-бібліографічна класифікація:

- а) індекс розподілу якої складається з літер абетки;
- б) в основі якої лежить принцип десяткових дробів.

25. Науковий твір невеликого розміру, своєрідне дослідження важливої наукової, суспільно-політичної чи економічної теми – це:

- а) анотація;
- б) стаття;
- в) резюме;
- г) рецензія.

26. Каталог, у якому бібліографічні записи розміщуються за галузями знань, називається:

- а) алфавітним;
- б) системним;
- в) хронологічним.

27. Книга, у якій відображено одноосібну або колективну наукову працю з однієї проблеми, називається:

- а) навчальним посібником;
- б) монографією;
- в) підручником.

28. Довідкове видання, яке вміщує в узагальненому вигляді основні відомості з однієї або всіх галузей знань і практичної діяльності, викладені у

коротких статтях і розміщені в алфавітному або систематичному порядку називається:

- а) монографією;
- б) збірником наукових праць;
- в) енциклопедією.

29. Згідно з Законом про інформацію основними видами інформації за змістом є:

- а) інформація про фізичну особу;
- б) публічна інформація;
- в) правова інформація;
- г) наукова інформація.

30. Наукова публікація – це:

- а) виступ у пресі;
- б) виступ по радіомовленню;
- в) розміщення інформації у фахових та інших виданнях;
- г) все зазначене вірне.

Тема: Методи наукових досліджень

Варіант 1

1. Під методом розуміють:

- а) систему правил і прийомів підходу до вивчення явищ і закономірностей природи, суспільства, мислення, інструмент для відкриття об'єктивних законів дійсності;
- б) науково обґрунтовані припущення, висунуті для пояснення якого-небудь процесу, які після перевірки можуть виявитися істинними або помилковими;
- в) сферу людської діяльності, яка направлена на вироблення та систематизування нових знань про природу, суспільство, мислення та пізнання навколишнього світу.

2. Спостереження – це:

- а) науково обґрунтовані припущення, висунуті для пояснення якого-небудь процесу, які після перевірки можуть виявитися істинними або помилковими;
- б) метод пізнання, у якому провадять не тільки спостереження й виміри, але й здійснюють перестановку, зміну об'єкта дослідження;
- в) метод пізнання, при якому об'єкт вивчають без втручання в нього, фіксують, вимірюють лише властивості об'єкта, характер його зміни.

3. Експеримент – це:

- а) науково обґрунтовані припущення, висунуті для пояснення якого-небудь процесу, які після перевірки можуть виявитися істинними або помилковими;
- б) це найбільш загальний емпіричний метод пізнання, у якому провадять не

тільки спостереження й виміри, але й здійснюють перестановку, зміну об'єкта дослідження;

в) складне наукове завдання, що охоплює значну область дослідження й має перспективне значення.

4. Порівняння – це:

а) встановлення розходження між об'єктами матеріального світу або знаходження в них загального;

б) це знаходження числа, що визначає кількісне співвідношення однотипних об'єктів або їхніх параметрів, що характеризують ті або інші властивості;

в) це фізичний процес визначення чисельного значення деякої величини шляхом порівняння з еталоном.

5. На чому базуються методи експертних оцінок?

а) концепцією цих методів є припущення про безперервність розвитку більшості процесів реального життя;

б) базуються на збиранні та систематизації як індивідуальних, так і колективних оцінок, аналізуються і «об'єктивуються» їхні суб'єктивні оцінки за допомогою спеціальних процедур;

в) різноманітні методи, за допомогою яких здійснюється побудова і дослідження прогностичних моделей об'єкта прогнозування.

6. Методи екстраполяції – це:

а) концепцією цих методів є припущення про безперервність розвитку більшості процесів реального життя;

б) базуються на збиранні та систематизації як індивідуальних, так і колективних оцінок, аналізуються і «об'єктивуються» їхні суб'єктивні оцінки за допомогою спеціальних процедур;

в) різноманітні методи, за допомогою яких здійснюється побудова і дослідження прогностичних моделей об'єкта прогнозування.

7. Методи моделювання – це:

а) процес конструювання математичної моделі реальної системи;

б) концепцією цих методів є припущення про безперервність розвитку більшості процесів реального життя;

в) різноманітні методи, за допомогою яких здійснюється побудова і дослідження прогностичних моделей об'єкта прогнозування.

8. Імітаційне моделювання –

а) процес конструювання математичної моделі реальної системи з наступним дослідженням і проведенням експериментів на цій моделі;

б) різноманітні методи, за допомогою яких здійснюється побудова і дослідження прогностичних моделей об'єкта прогнозування;

в) базується на збиранні та систематизації як індивідуальних, так колективних оцінок, аналізуються і «об'єктивуються» їхні суб'єктивні оцінки.

9. Під сценарієм майбутнього розуміють:

- а) перевірку, яка показує наскільки проект у галузі наукових досліджень і розробок узгоджується з факторами, які діють на основні показники моделі;
- б) процес конструювання математичної моделі реальної системи з наступним дослідженням і проведенням експериментів на цій моделі;
- в) історико-системну модель соціального чи бісоціального розвитку.

10. Метод матричного (табличного) моделювання – це:

- а) процес конструювання математичної моделі реальної системи з наступним дослідженням і проведенням експериментів на цій моделі;
- б) припущення про безперервність розвитку більшості процесів реального життя;
- в) спосіб перевірки того, наскільки проект у галузі наукових досліджень і розробок узгоджуються з факторами, які діють на основні показники моделі.

11. Методика – це:

- а) вчення про науковий метод пізнання;
- б) сукупність способів і прийомів пізнання;
- в) певна послідовність дій, спосіб організації дослідження.

12. Що означає поняття «методологія»?

- а) сукупність методів, застосованих у якій-небудь сфері діяльності (науки, політики);
- б) вчення про науковий метод пізнання;
- в) сукупність методів, застосованих у якій-небудь сфері діяльності (науки, політики); вчення про науковий метод пізнання.

13. Системний підхід – це:

- а) коли науковий аналіз об'єкта здійснюється не ізольовано, а як складне ціле, розглядається не тільки будова й властивість об'єктів, але й зв'язку його частин, підсистем, їхні функції і взаємозв'язок із навколишнім світом;
- б) у зміст включають загальнонаукові та спеціальні методи пізнання;
- в) сукупність методів, застосованих у якій-небудь сфері діяльності (науки, політики); вчення про науковий метод пізнання.

14. Дедуктивний спосіб – це:

- а) спосіб дослідження, при якому одиничні положення виводяться із загальних;
- б) спосіб дослідження, при якому по одиничних фактах і явищах установлюються загальні принципи й закони;
- в) спосіб наукового дослідження, при якому явище розчленовується на складові частини.

15. Індуктивний спосіб – це:

- а) спосіб дослідження, при якому одиничні положення виводяться із загальних;
- б) спосіб наукового дослідження, що полягає в дослідженні явища в цілому, на основі об'єднання зв'язаних один з одним елементів у єдине ціле;

в) спосіб дослідження, при якому по одиничних фактах і явищах установлюються загальні принципи й закони.

16. Аналіз – це:

а) відволікання від другорядних факторів із метою зосередження на найважливіших особливостях досліджуваного явища;

б) спосіб дослідження, при якому по одиничних фактах і явищах установлюються загальні принципи й закони;

в) спосіб наукового дослідження, при якому явище розчленовується на складові частини.

17. Синтезом називають:

а) спосіб наукового дослідження, при якому явище розчленовується на складові частини;

б) це безперервний процес уточнення старих і розкриття нових, раніше невідомих сторін дійсності;

в) спосіб наукового дослідження, що полягає в дослідженні явища в цілому, на основі об'єднання зв'язаних один з одним елементів у єдине ціле.

18. Абстрагування – це:

а) відволікання від другорядних факторів з метою зосередження на найважливіших особливостях досліджуваного явища;

б) необхідність при аналізі розглянути велику кількість фактів;

в) складання у відомості основних процесів явища до формул і спеціальної символіки.

19. Метод наукових досліджень, який розглядає будь-яке економічне явище як системне з обов'язковим аналізом функції взаємодіючих елементів називається:

а) методом системного підходу;

б) структурно-функціональним методом;

в) методом дедукції.

20. Визначте вид спостереження при якому спостерігач є прямим учасником міжнародної події:

а) пряме;

б) включене.

Тема: **Методи наукових досліджень**

Варіант 2

1. Під системним аналізом розуміють:

а) сукупність прийомів і методів для вивчення складних об'єктів систем, що представляють собою складну сукупність взаємодіючих між собою елементів;

б) форма мислення, за допомогою якої думка наводиться на яке-небудь загальне правило, загальне положення, властивим всім одиничним предметам якого-небудь класу;

в) складання у свідомості основних процесів явища до формул і спеціальної символіки.

2. Індукція – це:

а) перехід від загального до часткового;

б) форма мислення, за допомогою якої думка наводиться на яке-небудь загальне правило, загальне положення, властивим всім одиничним предметам якого-небудь класу;

в) коли з подібності деяких ознак двох або декількох предметів, явищ дійсності, які в цілому різні, робиться висновок про подібність інших ознак цих предметів, явищ.

3. Методологія експерименту – це:

а) процес знаходження якої-небудь фізичної величини, досвідченим шляхом за допомогою спеціальних технічних коштів, це пізнавальний процес порівняння величини чого-небудь із відомою величиною, прийнятою за одиницю (еталон);

б) вид індуктивного умовиводу в результаті якого виходить який-небудь загальний висновок про весь клас предметів на підставі знання лише деяких предметів даного класу;

в) ця загальна структура (проект) експерименту, тобто постановка й послідовність виконання експериментальних досліджень.

4. Знайдіть правильну відповідь: спостереження – це:

а) встановлення подібності предметів і явищ;

б) процедура визначення кількісного значення процесу;

в) засіб отримання первинної інформації про явище;

г) вивчення окремих властивостей явища у спеціально створених умовах.

5. Знайдіть правильну відповідь: порівняння – це:

а) встановлення подібності предметів і явищ;

б) процедура визначення кількісного значення процесу;

в) засіб отримання первинної інформації про явище;

г) вивчення окремих властивостей явища у спеціально створених умовах.

6. Знайдіть правильну відповідь: експеримент – це:

а) встановлення подібності предметів і явищ;

б) процедура визначення кількісного значення процесу;

в) засіб отримання первинної інформації про явище;

г) вивчення окремих властивостей явища у спеціально створених умовах.

7. Методологія – це:

а) вчення про методи пізнання та перетворення дійсності;

б) сукупність прийомів, методів та процедур дослідження, що застосовуються в тій чи іншій соціальній галузі знань;

в) філософське вчення про методи пізнання;

г) матеріалістична діалектика, теорія пізнання, що досліджує закони розвитку наукового знання в цілому;

г) це концептуальний виклад мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси та явища.

8. Що означає системний підхід в методології досліджень:

а) ґрунтовне вивчення явища, процесу;

б) послідовність і цілісність виконання дослідження;

в) комплексне дослідження великих і складних об'єктів (систем) як єдиного цілого з узгодженням всіх його елементів і частин за формулою: потреба – суб'єкт – об'єкт – процеси – умови – результат.

9. Головні напрями методології досліджень:

а) вивчення та аналіз наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених;

б) визначення концепції дослідження;

в) узагальнення ідей науковців;

г) формулювання аналітичних висновків;

г) проведення досліджень практичної реалізації ідеї;

д) всі відповіді правильні.

10. Метод – це:

а) засіб дослідження мети, спосіб пізнання явищ дійсності в їх взаємозв'язку та розвитку;

б) засіб пізнання – спосіб відтворення в мисленні досліджуваного об'єкту;

в) потреби і місце застосування наукових прийомів у процесі дослідження;

г) спосіб дослідження явищ, який визначає планомірний підхід до їх наукового пізнання та встановлення істини.

11. Назвіть методи емпіричного дослідження:

а) спостереження, порівняння;

б) формалізація, логічні методи;

в) вимірювання, експеримент;

г) математичні методи, методи моделювання.

12. Які з названих методів дослідження належать до теоретичних методів наукового дослідження?

а) аналіз;

б) анкетування;

в) дедукція;

г) метод експертних оцінок.

13. Назвіть методи на емпіричному і теоретичному рівнях дослідження:

а) абстрагування;

б) аналіз і синтез;

- в) порівняння;
- г) індукція і дедукція;
- г) всі відповіді вірні.

14. Методи моделювання – це:

- а) різноманітні методи, за допомогою яких здійснюється побудова і дослідження прогностичних моделей об'єкта прогнозування.
- б) процес конструювання математичної моделі реальної системи;
- в) концепцією цих методів є припущення про безперервність розвитку більшості процесів реального життя.

15. Які з названих методів дослідження належать до прогностичних методів?

- а) наукова абстракція;
- б) екстраполяція;
- в) економіко-математичне моделювання;
- г) метод системного підходу.

16. Визначте вид спостереження при якому спостерігач отримує інформацію за допомогою інтерв'ю, анкетування та ін.:

- а) опосередковане;
- б) непряме.

17. Метод експертних оцінок – це метод:

- а) що полягає в кількісній або порядковій оцінці предметів і явищ, які не піддаються безпосередньому виміру;
- б) що полягає у перенесенні на майбутнє виявлених тенденцій зміни об'єкта у минулому.

18. Дедукція – це:

- а) форма умовиводу, де на підставі знання про окреме робиться висновок про загальне;
- б) форма умовиводу, де на підставі знання про загальне робиться висновок про окреме.

19. Синтез – це:

- а) метод наукового дослідження, в процесі якого предмет дослідження розчленовується, мислення йде від видимого, конкретного до абстрактного;
- б) метод наукового дослідження, в процесі якого економічне явище досліджується у взаємозв'язку і взаємодії його складових частин.

20. Аналіз – це:

- а) метод наукового дослідження, в процесі якого предмет дослідження розчленовується, мислення йде від видимого, конкретного до абстрактного;
- б) метод наукового дослідження, в процесі якого економічне явище досліджується у взаємозв'язку і взаємодії його складових частин.

Тема. Оформлення результатів досліджень у вигляді наукових робіт

1. Мова наукової роботи – це:

- а) науково-технічний стиль;
- б) публіцистичний стиль.

2. До форм узагальнення результатів наукового дослідження не відноситься:

- а) тези доповідей;
- б) наукова стаття;
- в) дисертація;
- г) конспект.

3. Кваліфікована наукова робота, у якій містяться результати дослідження у вигляді рукопису – це:

- а) реферат;
- б) дипломна робота;
- в) наукова стаття;
- г) дисертація.

4. Огляд літературних джерел, при якому джерела систематизують за часовими проміжками, називається:

- а) хронологічний;
- б) тематичний;
- в) літературний.

5. До основних способів запису прочитаного матеріалу не відноситься:

- а) реферат;
- б) виписка;
- в) анотація;
- г) конспект.

6. Нумерація сторінок наукової роботи починається з:

- а) титульного аркушу;
- б) змісту;
- в) вступу;
- г) основного тексту.

7. Бібліографічні посилання оформлюються за допомогою:

- а) круглих дужок;
- б) квадратних дужок;
- в) тире.

8. Відзив про актуальність та зміст наукової роботи має назву:

- а) реферат;
- б) конспект;
- в) рецензія;
- г) стаття.

9. Захист дисертації відбувається на засіданні:

- а) спеціалізованої вченої ради;
- б) кафедри;
- в) факультету;
- г) трудового колективу навчального закладу.

10. Список використаних джерел оформлюється:

- а) в порядку використання джерел в тексті;
- б) у хронологічному порядку;
- в) у алфавітному порядку.

Тема. Впровадження результатів наукових досліджень та їх ефективність

1. Кінцевою формою реалізації науково-дослідної роботи є:

- а) оформлення звіту;
- б) захист звіту та результатів;
- в) практичне впровадження.

2. Державна система впровадження не включає такий рівень, як:

- а) окремі індивіди;
- б) державний;
- в) галузевий;
- г) розробники і виробничі організації.

3. Ефективним інструментом впровадження результатів наукового дослідження є:

- а) створення наукових об'єднань;
- б) державне замовлення;
- в) створення відділів чи груп впровадження;
- г) інформаційне забезпечення наукового дослідження.

4. Формою впровадження результатів наукового дослідження у навчальний процес є:
- а) виготовлення експериментального зразка;
 - б) поширення анотованих тематичних добірок і видань;
 - в) проведення нарад;
 - г) включення результатів наукового дослідження у підручники та модернізація існуючих курсів лекцій.
5. Розширення знань про навколишній світ – це:
- а) оборонний ефект;
 - б) науково-технічний ефект;
 - в) економічний ефект;
 - г) соціальний ефект.
6. Показник перспективності теми визначається шляхом:
- а) визначення витрат на наукове дослідження;
 - б) розрахунку річної економії;
 - в) співставлення очікуваного економічного ефекту та витрат на наукове дослідження.
7. Віддача від якого типу досліджень є швидшою:
- а) прикладних;
 - б) фундаментальних.
8. Ефективність науково-дослідної роботи організації визначається:
- а) сумарною економічною ефективністю від впроваджених результатів досліджень;
 - б) фондом оплати праці;
 - в) кількістю працівників;
 - г) кількістю авторських свідоцтв і патентів.

Тема. Підготовка публікацій (тез наукових доповідей, наукових статей), рефератів, доповідей

1. Особу, яка складає реферат, називають:
- а) рефератом;
 - б) референтом;
 - в) референтистом;
 - г) рефреном.

2. Основне призначення довідкової анотації:

- а) подати інформацію про документ;
- б) полегшити пошук необхідних джерел;
- в) уточнити ті вихідні дані, що відсутні в бібліографічному описі;
- г) дати рекомендацію читачеві.

3. Авторський (друкований) аркуш – це:

- а) 1 друкована сторінка;
- б) 40 тис. знаків;
- в) 20 сторінок машинопису;
- г) 3 тис. кв. м відбитків (ілюстрацій, карт тощо).

4. Теза – це коротко сформульовані основні положення:

- а) доповіді;
- б) словника;
- в) кінофільму;
- г) каталогу;
- д) лекції.

5. Анотація – це:

- а) оригінальний твір;
- б) вторинний документ;
- в) плагіат;
- г) реферат;
- д) конспект.

6. Визначте правильну послідовність елементів наукової статті:

- а) мета та завдання;
- б) виклад основного матеріалу;
- в) актуальність теми;
- г) аналіз останніх досліджень;
- г) висновки та перспективи подальших досліджень;
- д) постановка проблеми.

7. Основною метою тез наукової доповіді є:

- а) апробація результатів дослідження;
- б) виклад результатів дослідження;
- в) зведення і обробка результатів дослідження.

7. ВАРІАНТИ ТА МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ПО ВИКОНАННЮ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТАМИ

Контрольна робота виконується студентами *позааудиторно* з метою засвоєння набутих знань. Варіант роботи збігається з останньою цифрою залікової книжки. Робота складається з двох теоретичних питань та практичного завдання. При виконанні контрольної роботи необхідно *звернути увагу на наступне*:

- відповіді на питання повинні носити творчий характер та бути *стислими і по суті*,
- обсяг відповідей на кожне питання – *1-1,5 сторінки*,
- робота може бути виконана у машинописному варіанті,
- *бажана ілюстрація відповідей* малюнками, схемами, складеними авторами самостійно,
- в кінці роботи необхідно навести *список основних використаних джерел* (3-5).

Варіант 1

Теоретичні питання

1. Поясніть еволюційне переростання наукових революцій в науково-промислові, науково-технічні та науково-технологічні.

2. У чому полягає значення методології наукового пізнання? Що виступає головним завданням методології наукового пізнання?

Практичне завдання: Складіть 5 закритих тестових завдань за темою „Організація науково-дослідної роботи у вищому навчальному закладі”. Зазначте правильні відповіді.

Варіант 2

Теоретичні питання:

1. Чим принципово відрізняються між собою теоретичний, емпіричний та практичний етапи наукового пізнання? В якому контексті ще зустрічаються терміни “емпіричний” та “теоретичний”?

2. Охарактеризуйте композицію реферату та курсової роботи і проведіть паралель між ними.

Практичне завдання: Складіть 5 закритих тестових завдань за темою „Інформаційне та фінансове забезпечення наукових досліджень”. Зазначте правильні відповіді.

Варіант 3

Теоретичні питання:

1. Чим принципово відрізняються такі поняття, як методологія, метод та методика?

2. Наведіть основні інформаційні джерела, з якими має працювати науковець під час проведення дослідження.

Практичне завдання: Складіть 5 закритих тестових завдань за темою „Наука і наукове дослідження”. Зазначте правильні відповіді.

Варіант 4

Теоретичні питання:

1. Історичні передумови виникнення та розвитку науки.

2. У чому полягає відмінність побудови УДК і ББК?

Практичне завдання: У табличній формі відобразіть класифікацію методів наукових досліджень.

Варіант 5

Теоретичні питання:

1. Що включає в себе методологічний апарат? Поясніть призначення його елементів.

2. Мова та стиль наукового дослідження. Етика вченого.

Практичне завдання: Складіть зміст (план) реферату, курсової роботи за темою: „Інвестиції як фактор інтеграції України у систему МЄВ”.

Варіант 6

Теоретичні питання:

1. У чому полягає сутність класифікування? Наведіть класифікацію наукових документів.

2. Опишіть принципи збору інформаційного матеріалу.

Практичне завдання: Складіть зміст (план) реферату, курсової роботи за темою „Демпінг у системі МЕВ”.

Варіант 7

Теоретичні питання:

1. Охарактеризуйте основні види науково-дослідної продукції. Чим вони принципово відрізняються, і що їх об'єднує?
2. Структура та класифікація науки.

Практичне завдання: Підготуйте список використаної літератури і джерел (20 позицій), оформлений з дотриманням правил бібліографічного описання літератури. У списку повинні бути наукові і навчальні видання зі спеціальності, зокрема: опис 10 науково-навчальних видань (підручники, посібники, монографії) і опис 10 наукових публікацій у періодичних виданнях.

Варіант 8

Теоретичні питання:

1. Наведіть основні особливості наукових революцій
2. В чому полягає різниця між фундаментальними та прикладними науковими дослідженнями?

Практичне завдання: Складіть зміст (план) реферату, курсової роботи за темою „Економічна діяльність ООН”.

Варіант 9

Теоретичні питання:

1. Наведіть основні вимоги, які повинні бути реалізовані в дипломній роботі.
2. Охарактеризуйте етапи складання робочого плану наукового дослідження.

Практичне завдання: Складіть 5 закритих тестових завдань за темою „Науково-дослідна робота студентів, її форми і роль у підготовці спеціалістів”. Зазначте правильні відповіді.

Варіант 10

Теоретичні питання:

1. Наведіть та поясніть загальну класифікацію методів наукового дослідження.

2. Зазначте чинні вимоги оформлення наукових статей, тез наукової доповіді.

Практичне завдання: Складіть 5 закритих тестових завдань за темою „Методологія наукових досліджень”. Зазначте правильні відповіді.

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література:

1. Ковальчук В.В., Моїсеєв Л.М. Основи наукових досліджень: навч. посібник. 2-ге вид., перер. і доп. К.: Професіонал, 2004. 208 с.
2. Колесников О.В. Основи наукових досліджень: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 144 с., укр.
3. Корягін М.В., Чік М.Ю. Основи наукових досліджень: навч. посібник. К.: Алерта, 2014. 622 с.
4. Мазур О. В., Подвойська О.В., Радецька С.В. Основи наукових досліджень: навч. посібник. Вінниця: Нова Книга, 2013. 120 с., укр.
5. Макогон Ю.В., Пилипенко В.В. Основи наукових досліджень в економіці: навч. посібник. Донецьк: Альфа-прес, 2007. 144 с., укр.
6. Пилипчук М. І., Григор'єв А.С., Шостак В.В. Основи наукових досліджень: підручник. Київ: Знання, 2007. 270 с., укр.
7. Стеченко Д.М., Чмир О.С. Методологія наукових досліджень: Підручник. К.: Знання, 2005. 310 с.
8. Сусліков Л.М., Студеняк І.П. Презентація наукових результатів: Навч. посібник. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2019. 300 с.
9. Філіпенко А.С. Основи наукових досліджень: конспект лекцій. Київ: Академвидав, 2004. 208 с., укр.
10. Чумак В.Л., Іванов В.Л., М.Р. Максимюк М.Р. Основи наукових досліджень: підручник. Київ: НАУ, 2012. 360 с., укр.

Додаткова література:

1. Антошкіна Л.І., Стеченко Д.М. Методологія економічних досліджень: підручник. К.: Знання, 2015. 311 с.
2. Білуха М.Т. Методологія наукових досліджень. К., 2002. 480 с.
3. Білуха М.Т. Основи наукових досліджень: підручник. К.: Вища шк., 1997. 271 с.
4. Гавриленко О.П. Методологія наукових досліджень: навч. посібник. 2008. 172 с.

5. Горбатенко І.Ю., Іванишина Г.О. Основи наукових досліджень: підручник. Херсон, 2001. 342 с.
6. Грищенко І.М., Григоренко О.М., Борисейко В.А. Основи наукових досліджень: навч. посібник. К., 2001. 186 с.
7. Кринецький І.І. Основи наукових досліджень. К.: Вища шк., 1981. 208с.
8. Мочерний В.С. Методологія економічних досліджень. Львів: Світ, 2001. 416 с.
9. П'ятницька-Позднякова І.С. Основи наукових досліджень у вищій школі: навч. посібник. К.: Центр навч. л-ри, 2003. 116 с.
10. Ульянченко О.В. Дослідження операцій в економіці: підручник. Харків.: Гриф, 2000. 580 с.
11. Фаренік С.А. Логіка і методологія наукового дослідження / Українська академія державного управління при Президентові України. К.: Вид-во УАДУ, 2000. 338 с.
12. Шейко В.М., Кушнарєнко В.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. 6-те вид., переробл. і доп. К.: Знання, 2008. 310 с.

Інтернет-ресурси

1. Закон України «Про інформацію» від 02.10.92 № 2658-ХІІ / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 48, ст. 651. Документ 2657-ХІІ, чинний, поточна редакція – Редакція від 15.06.2022, підстава - 1882-ІХ. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>.
2. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Документ 848-VIII, чинний, поточна редакція — Редакція від 06.04.2022, підстава - 1986-ІХ / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 3, ст.25. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.

Формат 60x84/16. Умовн. друк. арк. 5,58. Зам. № 35. Наклад 100 прим.
Видавництво УжНУ «Говерла».
88000, м. Ужгород, вул. Капітульна, 18. E-mail: goverla-print@uzhnu.edu.ua

*Свідоцтво про внесення до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції –
Серія 3т № 32 від 31 травня 2006 року*